

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA FINANCÍ

Vplyv finančnej a hospodárskej krízy na slovenský bankový sektor
The impact of financial and economic crisis on Slovak banking sector

Student:	Jana Koňuchová
Vedoucí bakalářské práce:	Ing. Karel Hlaváček, Ph.D.

Ostrava 2011

VŠB - Technická univerzita Ostrava
Ekonomická fakulta
Katedra financí

Zadání bakalářské práce

Student: **Jana Koňuchová**
Studijní program: B6202 Hospodářská politika a správa
Studijní obor: 6202R010 Finance
Specializace: 00 Finance
Téma: **Vliv finanční a hospodářské krize na slovenský bankovní sektor**
The impact of financial and economic crisis on Slovak banking sector

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
 2. Teorie finančních krizí
 3. Vznik a vývoj současné finanční a hospodářské krize
 4. Analýza vliv finanční a hospodářské krize na slovenský bankovní sektor
 5. Závěr
- Seznam použité literatury
Seznam zkratk
Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce
Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

DVOŘÁK, P. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008. 343 s. ISBN 978-80-7400-075-1.
KOHOUT, P. *Finance po krizi*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2009. 224 s. ISBN 978-80-247-3199-5.
KRUGMAN, P. *Návrat ekonomické krize*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2009. 176 s. ISBN 978-80-7021-984-3.

Formální náležitosti a rozsah bakalářské práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

Vedoucí bakalářské práce: **Ing. Karel Hlaváček, Ph.D.**

Datum zadání: 26.11.2010

Datum odevzdání: 11.05.2011

Ing. Iveta Ratmanová, Ph.D.
vedoucí katedry

prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová
děkanka fakulty

„Miesto prisazne prehlasujem, že som svoju bakalársku prácu spracovala samostatne pod vedením vedúceho práce a uviedla som v nej všetky použité pramene, literatúru, ostatné zdroje a podklady.“

V Ostrave dňa

.....

Jana Koňuchová

Pod'akovanie

Rada by som poďakovala Ing. Karolovi Hlaváčkovi, Ph.D., za pomoc, cenné pripomienky a odborné vedenie pri písaní bakalárskej práce.

Obsah

1	Úvod	3
2	Teória finančných kríz.....	4
2.1	Rozdelenie finančných kríz.....	5
2.1.1	Menová kríza.....	5
2.1.2	Banková kríza.....	6
2.1.3	Dlhová kríza	7
2.1.4	Systémová finančná kríza	8
2.2	História a modely finančných kríz	8
2.3	Kanály finančnej nákazy	10
2.4	Indikátory finančných kríz	11
2.4.1	Signálny prístup	12
2.4.2	Metóda bezpečných zón	13
2.5	Medzinárodný menový fond	13
2.5.1	Pomoc členským krajinám	14
2.6	Finančné krízy 20. storočia	15
3	Vznik a vývoj súčasnej finančnej a hospodárskej krízy	18
3.1	Príčiny krízy a vznik cenových bublín na realitnom trhu	18
3.2	Sekuritizácia súkromného dlhu	21
3.3	Prasknutie cenovej bubliny a prepuknutie krízy	24
3.4	Vývoj finančnej krízy	25
3.5	Od finančnej krízy k hospodárskej	29
4	Analýza vplyvu finančnej a hospodárskej krízy na slovenský bankový sektor	32
4.1	Štruktúra a charakteristika bankového sektoru na Slovensku.....	32
4.2	Regulácia bankového sektora.....	35

4.3	Vývoj bankového sektora do roku 2007	36
4.4	Vývoj a analýza bankového sektora v rokoch 2008-2009	39
5	Záver	52
	Použitá literatúra	55
	Zoznam skratiek	58

1 Úvod

Neoddeliteľnou súčasťou fungovania každej ekonomiky je zdravý finančný systém a to najmä v období ohrozenia finančnej stability. Peňažné inštitúcie tvoria piliere tohto systému a prostredníctvom každodenných činností udržujú jeho stabilný chod. Existujú však mnohé prvky, ktoré tieto bežné činnosti narúšajú. Zdanlivo neškodný výkyv, či pokles hodnoty aktív, môže spustiť celý rad problémov ústiacich do krízy. Tá sa vďaka globalizácii a otvoreným trhom prelieva ako nákaza do celého sveta. Podobný scenár sa odohral i pri nedávnej globálnej hospodárskej a finančnej kríze, ktorá si za svoju intenzitu a rozsah vyslúžila status najväčšej krízy od čias Veľkej hospodárskej krízy v medzivojnovom období.

Cieľom práce je identifikovať dopady a vplyv globálnej krízy na slovenský bankový sektor a následný prenos týchto dopadov do reálnej ekonomiky. V snahe odhaliť, či turbulencie na svetových finančných trhoch narušili stabilitu sektora, bude sledovaný jeho stav a vývoj od prepuknutia krízy až po jej preliatie sa do reálneho hospodárstva.

Práca je rozdelená do troch hlavných častí. V prvej časti je stručne načrtnutá teória finančných kríz. V kapitole je obsiahnuté základné rozdelenie kríz, historické modely a na záver je poskytnutý stručný prehľad najvýznamnejších kríz v 20. storočí.

Ďalšia kapitola je venovaná globálnej finančnej a hospodárskej kríze v rokoch 2008-2009. V časti sú rozobrané príčiny vzniku krízy, jej prepuknutie a následne je stručne zhrnutý vývoj a dopady krízy vo svete.

V úvode praktickej časti práce je charakterizovaný bankový systém na Slovensku. V jadre sa analyzuje vývoj slovenského bankového sektora počas krízového obdobia. Analýza je zameraná na prejavy krízy v reálnej ekonomike i bankovom sektore počas dvoch krízových rokov (2008-2009), prostredníctvom zmien v štruktúre aktív a pasív komerčných bánk, ku ktorým dochádzalo pod tlakom vonkajších vplyvov. V závere sú zhrnuté dopady týchto zmien na výsledok hospodárenia a iné veličiny s cieľom odhaliť silu a stabilitu sektora v nepriaznivom období.

2 Teória finančných kríz

Vo svetových ekonomikách, či už vyspelých, alebo rozvíjajúcich sa, môže nastať jav známy ako finančná kríza. Tento jav sa vyskytuje v rôznych hospodárstvach pomerne často a nie je ničím novým. Nastáva v rôznych obdobiach, z rozdielnych príčin a v odlišných intenzitách. Práve intenzita s akou zasiahnú danú ekonomiku robia finančné krízy výnimočnými. Intenzívnejšie sa problému finančných kríz začalo venovať v 80. rokoch 20. storočia. Finančnú krízu nie je ľahké presne definovať. Prvé definície boli orientované najmä na menové krízy a príčiny sa hľadali v útokoch na menový kurz, no počas vývoja ekonomík a finančných systémov vznikalo množstvo ďalších teórií a definícií finančných kríz. Napríklad podľa Goldsmitha(1982 str. 42) predstavuje kríza „prudké, okamžité, ultracyklické zhoršenie všetkých alebo veľkej väčšiny finančných indikátorov - krátkodobej úrokovej sadzby, ceny aktív (akcie, nehnuteľnosti, pôda), insolventnosť firiem a úpadky finančných inštitúcií.“ Bordo(1987) zase definuje finančnú krízu ako zmenu v očakávaniach, ktorá nastáva pod vplyvom obáv z úpadku finančných inštitúcií. Zmena následne spôsobuje konverziu reálnych a nelikvidných aktív do peňažnej formy. Iná definícia zase opisuje finančnú krízu ako „nelineárny rozvrat finančných trhov, zvyšujúci problém informačnej asymetrie v dôsledku výskytu nepriaznivého výberu a morálneho hazardu a prejavujúca sa poklesom alokačnej efektívnosti finančných trhov.“ (Mishkin,1996 s. 29)

Z uvedených definícií je zrejmé, že krízam predchádza množstvo ekonomických nedostatkov a nepriaznivých udalostí, ktoré smerujú k narušeniu plynulého chodu hospodárstva. Medzi najčastejšie príčiny vzniku kríz patria:

- nadmerná úverová expanzia, nadmerný príliv zahraničného kapiálu,
- chybná makroekonomická politika,
- nadmerná finančná liberalizácia,
- finančná panika,
- splasknutie cenovej bubliny, zlyhanie trhu,
- inštitucionálna nedokonalosť ekonomiky,
- hospodárske cykly a štrukturálne problémy.

Tieto príčiny výrazne ovplyvňujú ekonomiku, je však dôležité uvedomiť si, že nie všetky musia spôsobiť finančnú krízu. Avšak, keď už nastane, má na hospodárstvo

veľmi negatívne dopady. Následky, ktoré so sebou kríza prináša závisia od intenzity s akou zasiahne danú ekonomiku. Môžu nastať rôzne udalosti ako napríklad hlboká hospodárska recesia, neschopnosť štátu plniť svoje medzinárodné záväzky, alebo kolaps dôležitej finančnej inštitúcie medzinárodného významu, či kolaps finančných trhov. (Dvořák 2008)

2.1 Rozdelenie finančných kríz

Podľa P.Dvořáka(2008) je dôležitý fakt, že príčiny ekonomických problémov sa nenachádzajú v reálnej ekonomike, ale vznikajú vo finančnom systéme. V tomto systéme môže dochádzať k šokom, špekuláciám a nepriaznivým okolnostiam, ktoré následne vyúsťujú do špecifických prípadov porúch finančného systému.

Pod pojmom finančná kríza sú teda ukryté tieto nasledujúce poruchy (krízy):

- menová kríza,
- banková kríza,
- dlhová (úverová) kríza
- systémová finančná kríza.

2.1.1 Menová kríza

Menová kríza vzniká v dôsledku špekulácie na danú domácu menu prostredníctvom devízového kurzu, čo môže viesť k znehodnoteniu domácej meny, alebo k deprecii kurzu. Centrálna banka je nútená daný kurz brániť prostredníctvom využitia devízových rezerv a výrazného zvýšenia úrokových sadzieb. Na identifikovanie menovej krízy sa často používa tzv. index špekulatívnych tlakov alebo index devízových tlakov (Exchange Market Pressure – EMP). V indexe sa prihliada na pohyby devízových rezerv, zmeny devízového kurzu i na zmeny v úrokovej miere.

Vzorec č.2.1

$$EMP_t = \alpha \times \% \Delta e_t + \beta \times \Delta i_t - \chi \times \% \Delta r_t$$

(Čársky R., Gavura M., 1999)

Ide o vážený priemer mesačnej percentuálnej zmeny devízového kurzu ($\% \Delta e t$), zmeny domácej úrokovej miery ($\Delta i t$) a mesačnej percentuálnej zmeny devízových rezerv centrálnej banky ($\% \Delta r t$). Znehodnotenie devízového kurzu a rast úrokovej miery vplyvajú na index priamoúmerne a rast devízových rezerv nepriamoúmerne. Ak sa krajina nachádza v období ekonomickej a finančnej rovnováhy index sa blíži k nule. V opačnom prípade EMP nadobúda hodnoty vyššie ako nula. Index s depreciáciou meny rastie a rovnako i so stratou devízových rezerv. Obdobie, v ktorom hodnota indexu prevyšuje svoju bežnú úroveň o viac ako tri štandardné deviácie, sa definuje ako obdobie krízy. Klasickým príkladom menovej krízy je kríza európskeho menového systému (1992-1993). Menovou krízou začala i druhá mexická finančná kríza, keď v roku 1995 došlo k prudkej devalvácii meny, čo vystrašilo investorov a viedlo k dlhovým a bankovým problémom. (Dvořák, 2008)

2.1.2 Banková kríza

Banková kríza predstavuje problémy bánk spojené s insolventnosťou a nedostatočnou likviditou. Vzniká v dôsledku zlyhania bánk, napríklad pri náhlom a výraznom výbere vkladov (bankovní run) banky zrušia vnútornú konvertibilitu svojich pasív.

Každá banka vykonáva dva typy obchodov. Sú to obchody pasívne a aktívne. Pasíva banky tvoria vlastné a cudzie zdroje. Medzi vlastné zdroje patrí nerozdelený zisk z minulých rokov, rezervný fond a základný kapitál. Pasíva sú však poväčšine z viac ako 80-tich% tvorené cudzími zdrojmi, ktoré banka získava práve vďaka pasívnym obchodom. Tieto obchody predstavujú prijímanie vkladov a pôžičiek od emisnej banky, iných komerčných bánk a vkladov od verejnosti. Klienti banke dôverujú, svoje úspory hromadia na rôznych účtoch, či už bežných alebo sporiacich a termínovaných. Predpokladajú, že ich finančné prostriedky sa budú zhodnocovať a prinášať im výnos. Banka má teda k dispozícii prostriedky, na základe ktorých môže prevádzať aktívne typy obchodov, z ktorých bude plynúť zisk banke slúžiaci jednak na pokrytie pôžičiek i na pokrytie výnosov pre klientov. V tomto type obchodov banka získané finančné prostriedky poskytuje verejnosti a iným bankám vo forme rôznych úverových produktov. Ak sa banka dostane do problémov a tie vyvolajú u klientov, ktorí zverili svoje úspory banke pochybnosti a strach o svojej financie, spanikária a budú sa snažiť o výber svojich vkladov.

Banka je zo zákona povinná udržiavať určitú štruktúru aktív a pasív, taktiež vytvárať povinné minimálne rezervy tie však na pokrytie všetkých záväzkov nestačia. Banka je neschopná splácať svoje záväzky, dostáva sa do väčších problémov a krachuje. Run na banku nie je ničím výnimočným. V roku 1994 čelila masívnemu výberu vkladov španielska banka Banesto, O päť rokov postihol podobný problém Malaiziju. V roku 2001 sa do problémov dostali argentínske banky, runu sa nevyhlo ani Mexiko počas mexických kríz. Bankový run nie je však problémom len rozvíjajúcich sa krajín. Len nedávno mala obrovské problémy britská banka Northern Rock, keď v dôsledku straty dôvery začali klienti vyberať svoje vklady. Objem výberu dosahoval takmer 6 mld. libier. (Dvořák, 2008)

Okrem nepríjemností spôsobenými bankovým runom môže ísť i o problémy vyplývajúce z prudkého poklesu hodnoty niektorých typov aktív. Medzi aktíva banky patria rôzne cenné papiere a deriváty, nehnuteľnosti a iný majetok. Tie majú istú hodnotu a likviditu. Z rôznych dôvodov môžu však aktíva túto hodnotu stratiť, alebo prestanú byť likvidné. Napríklad môže ísť o prevys ponuky nad dopytom, ktorý vedie k zníženiu hodnoty majetku.

Aj napríklad zlá štruktúra splatnosti investícií môže byť pri tomto druhu krízy určitým indikátorom. Môže spôsobiť situáciu, keď banky nebudú mať dostatok likvidných aktív na uspokojenie dopytu.

Banková kríza môže vzniknúť i ako dôsledok dlhovej krízy, alebo krízy menovej. Ako príklad bankových kríz môžeme uviesť Americkú bankovú krízu z rokov 1980-1995, známu ako *US savings and loans crisis*, alebo krízu prebiehajúcu v rokoch 1988-1994 v škandinávskych krajinách.

2.1.3 Dlhová kríza

Dlhová kríza je spojená s neschopnosťou dlžníkov splácať poskytnuté úvery. Môže ísť o krízu vnútornú alebo vonkajšiu. Vnútorná dlhová kríza súvisí s predĺženosťou ekonomiky, platobnou neschopnosťou podnikov a nárastom objemu klasifikovaných úverov, čo vedie k zmrazeniu úverového trhu.

Vonkajšia dlhová kríza predstavuje neschopnosť krajiny splácať svoj zahraničný dlh, či už vládny („sovereign default“) alebo súkromný.

Medzi typické dlhové krízy môžeme zaradiť Latinskoamerickú dlhú krízu (1982-1989). Dlhová kríza je však väčšinou spojená s predchádzajúcimi typmi kríz, keď napríklad následkom poklesu meny dôjde k predraženiu úverov a následne zvýšenie dlhov vedie k neschopnosti splácať pôžičky, čo narušuje celkový bankový systém. Jedna kríza spúšťa ďalšiu, čo nakoniec môže viesť ku kolapsu finančných trhov. (Dvořák, 2008)

2.1.4 Systémová finančná kríza

Systémová finančná kríza je spojená s vážnym zlyhaním finančných trhov. Zlyhanie predstavuje oslabovanie schopnosti trhu efektívne fungovať a môže mať výrazne nepriaznivý efekt na reálnu ekonomiku. Takáto kríza môže zahŕňať menovú krízu, ale na druhej strane menová kríza nemusí nevyhnutne spôsobiť napr. rozpad platobného systému, a teda nemusí vyústiť do systémovej finančnej krízy. Rovnako i dlhový problém môže byť príčinou krízy. Existuje všeobecné schéma systémovej krízy, ktorá umožňuje spätne popísať jej logiku. Schéma zahŕňa popis predkrízovej situácie, formuláciu kritického stavu, spúšťač faktor a nakoniec konkrétny scénar vzniku krízy, ktorý je špecifikovaný vzájomnými vzťahmi medzi dlhovými, bankovými a menovými problémami.

Takouto systémovou krízou je i súčasná finančná a hospodárska kríza. Tá začala v spojených štátoch amerických zdanlivo malými problémami súvisiacimi so vznikom cenovej bubliny na trhu nehnuteľností a nárastom úverov, ktoré nakoniec vyústili kolapsom finančných trhov a celosvetovou ekonomickou recesiou. (Dvořák, 2008)

2.2 História a modely finančných kríz

Finančná kríza predstavuje v ekonomike veľmi závažný jav, preto je prirodzenou snahou tento jav predvídať a snažiť sa mu zabrániť a zmierňovať jeho následky. Táto snaha viedla k definovaniu kríz a vytváraniu rôznych modelov, pomocou ktorých by sa dalo včas na vznikajúce problémy reagovať. V úvode tejto kapitoly sme spomenuli niekoľko definícií finančných kríz. V nasledujúcej časti ich rozšírime o ďalšie a pozrieme sa na celkový vývoj modelov finančných kríz.

Spočiatku sa kríza definovala ako situácia, v ktorej útok na menu vedie k rýchlej depreciácii meny, rozsiahlemu poklesu devízových rezerv alebo ku kombinácii oboch týchto udalostí. takto definovaná kríza v sebe zahŕňala tak úspešný, ako aj

neúspešný útok na menu. (Kaminsky, Lizondo, Reinhart, 1998) Definícia umožňovala zaradiť do nej aj menové útoky nielen pri fixnom devízovom kurze, ale tiež útoky pri ostatných režimoch devízových kurzov.

Tradičný model krízy podľa P. Krugmana (1979) zobrazuje situáciu, keď pri systéme fixného devízového kurzu domáca úverová expanzia v dôsledku zvýšeného dopytu po peniazoch vedie k poklesu devízových rezerv a k špekulatívnemu útoku na menu. Tento útok spôsobuje nátlak na menovú autoritu, aby opustila pôvodnú paritu. Ekonomické subjekty vedia, že pevný devízový kurz nemá zmysel ďalej udržiavať, pretože pre nich by to predstavovalo kapitálovú stratu. Tento model má vysokú predvídaciu schopnosť, pretože potvrdzuje, že obdobie pred krízou by mohlo byť charakterizované výrazným poklesom devízových rezerv a rýchlym rastom domáceho úveru.

Je veľmi náročné definovať skutočné príčiny vzniku krízy a následne nájsť liek na jej vyliečenie. Rovnako ako sa časom menil a zdokonaľoval finančný systém a ekonomika, vyvíjalo sa i chápanie ekonomickej podstaty finančných kríz a vznikali rôzne modely, ktoré zachytávajú tieto príčiny. Modely kríz sa snažia vysvetliť okolnosti vedúce k ich vypuknutiu. Zmysel modelov je v zachytení hlavných súvislostí medzi vybranými makroekonomickými ukazovateľmi, politikou alebo inými faktormi, ktoré môžu vyvolať tlak na ekonomiku a následné prepuknutie menovej krízy v danej krajine. Teoretické modely kríz sú zjednodušené a vo formalizovanej (grafickej, matematickej) podobe. Úplná využiteľnosť modelov je často sporná a je nemožné zostaviť všeobecný model, ktorý by bolo možné aplikovať v ktoromkoľvek období pre ktorúkoľvek krajinu. Taktiež schopnosť dokonalej predikcie je skôr ťažko dosiahnuteľným cieľom a tieto modely skôr zhŕňajú teoretické pohľady a pozorujú jednotlivé okolnosti smerujúce ku kríze.

V ekonomickej teórii sa hovorí o štyroch generáciách modelov kríz. A práve určenie rozhodujúcich príčin vzniku kríz je základným kritériom pre rozlíšenie jednotlivých modelov.

Prvá generácia modelov charakterizuje vznik krízy ako dôsledok nekontrolovateľného krytia rozpočtového deficitu, spôsobený vládou v snahe udržať pevný devízový kurz. Tento deficit následne spôsobuje ohrozenie fixného kurzu. Príčinou kríz je teda chybná hospodárska politika. Do tejto generácie modelov spadá aj tradičný Krugmanov model. Modely vysvetľujú vznik kríz v rozvíjajúcich sa krajinách a krajinách s vysokou infláciou. Nedokážu však vysvetliť prípady kríz v ekonomicky rozvinutých

krajinách. **Druhá generácia modelov** vysvetľuje krízy ako výsledok špekulačných útokov proti fixnému devízovému kurzu (očakávania, že krajina nebude ochotná a schopná pevný kurz brániť). Pri snahe vlády fixný kurz udržať dochádza k tlaku na úrokové sadzby, čo má negatívne dopady na reálnu ekonomiku. Vysoké domáce úrokové sadzby znamenajú zvýšené náklady aj pre vládu a môžu ohroziť bankový systém, preto menová autorita môže uprednostniť devalváciu pred kolapsom bánk. Kríza vzniká a následne sa šíri z dôvodu prepojenia reálnych ekonomík medzinárodným obchodom a prepojenia finančných trhov. Pri prvej i druhej generácii modelov môžeme teda tvrdiť, že ide o modely kríz menových. Posledné krízy 20. storočia podnietili vznik **tretej generácie modelov** kríz. Problémom tejto generácie je okrem menovej krízy i bankový sektor a jeho morálny hazard pri úverovaní. Za faktor vyvolávajúci krízu možno považovať i bilanciu podnikov, ktorá determinuje ich schopnosť investovať a rovnako tok kapitálu odrážajúci reálny devízový kurz. Modely teda uznávajú súvislosti medzi menovými i bankovými problémami. S následnou globalizáciou finančných trhov bolo však potrebné začať chápať krízy v širšom obvode. Narastajúci výskyt problémov menových, bankových ale i dlhových viedol k vytvoreniu nových modelov. **Modelov štvrtej generácie**. Kríza už nie je chápaná ako čisto menová, alebo banková. Ide o vysvetlenie kríz ako kríz systematických, kde oslabenie devízového kurzu je skôr prejavom krízy. Ako príčina vzniku je označovaná vzájomná kauzalita menových, bankových a dlhových aspektov s hlbším zameraním na dlhový problém. Kvôli trendu prepájania jednotlivých finančných trhov kríza neostáva len v danej krajine, ale postupne zasahuje i ďalšie krajiny, ktoré nemajú žiadne významnejšie príčiny pre vznik finančných kríz. (Dvořák, 2008)

Je dôležité si uvedomiť, že dané modely nie je možné aplikovať všeobecne. Treba brať v úvahu špecifické stavy rôznych ekonomík, rôznorodú reguláciu, rozvinutosť, otvorenosť i ekonomickú silu. V rozdielnych krajinách tak môžu byť príčiny i priebeh kríz odlišné. Rovnako môžu mať i rozdielne dopady na dané hospodárstvo.

2.3 Kanály finančnej nákazy

Dôvodom pre šírenie porúch do okolitých krajín a regiónov sú úzke väzby k oblasti zasiahnutej krízou, či už obchodné alebo finančné. Tieto poznatky viedli k hľadaniu **kanálov nákazy**, ktoré predstavujú cesty, ktorými sa kríza šíri do zvyšných

častí regiónu, kontinentu alebo sveta. Prostredníctvom týchto kanálov je možné popísať štyri spôsoby, ktorými sa kríza šíri.

Prvú cestu pre šírenie a vznik krízy predstavujú prepojené **thry aktív**. Príčinou je náhly pokles cien aktiv umocnené panickým a stádnym chovaním investorov, ktoré vedie k masívnemu výpredju rizikových aktiv. Neočakávanú zmenu v cenách spôsobujú cenové bubliny vyvolané infláciou. Medzi ďalšie príčiny šírenia porúch patria prepojené **bankové systémy** a **menové trhy**. Štvrtým kanálom nákazy je **úverový trh**, na ktorom sa kríza šíri v dôsledku zahraničných úverových operácii. (Dvořák 2008)

2.4 Indikátory finančných kríz

Okrem modelov prvej generácie modely nedokážu predikovať vznik finančných kríz. Z toho dôvodu sú neustále vyvíjané rôzne systémy, ktoré by napomáhali k predvídaní kríz a tým zvýšili i možnosti prevencie proti nim. V minulosti boli modely zamerané na predvídanie kríz menových. Ako indikátory slúžil napríklad už spomínaný pokles devízových rezerv. V ďalších **regresných modeloch** boli ako rozhodné premenné použité nasledujúce ukazatele:

- objem domácich úverov,
- nadhodnotenie reálneho kurzu,
- nízky objem devízových rezerv,
- vysoké svetové úrokové miery
- počet finančných problémov v regióne
- pomer zahraničného dlhu k rezervám.

Medzi novšie indikátory kríz patria pomerové ukazatele ako napríklad:

- pomer dlhu k HDP,
- pomer dlhu k objemu exportu,
- pomer krátkodobého dlhu k rezervám.

Dnes má pre krajiny veľký význam tzv. **systém včasného varovania (Early warning sytem)**, založeného na metódach ako sú **Metóda signálneho prístupu**, ktorá

patrí k prácam Kaminskej a **metóda bezpečných zón**, ktorej postup bol navrhnutý v práci Osbanda van Rijckeghema. (Dvořák 2008)

2.4.1 Signálny prístup

Signálny prístup predstavuje vylepšenie predchádzajúcich metód predpovedania kríz. Základom pre odhadnutie príchodu krízy je množina ukazateľov. Medzi základné ukazatele patria napríklad podiel domáceho úveru k HDP, vývoj cien na kapitálových trhoch, odchylka reálneho kurzu od bežného trendu, export, obchodná bilancia alebo rast peňažnej zásoby. Pre každý indikátor existuje určitá kritická hodnota, ktorej prekročenie je považované za signál. Ak je daný signál nasledovaný krízou, ide o *dobrý signál*. Ak ukazateľ prekroší kritickú hodnotu a kríza v určitom časovom horizonte nenastane, jedná sa o *falošný signál*. Pre každý ukazateľ je stanovený i tzv. signalizačný horizont, ktorý predstavuje obdobie, v ktorom je ukazateľ schopný predpovedať príchod krízy. Rôzne ukazatele majú rozličné signalizačné horizonty. Základné obdobie je 24 mesiacov. (Kotlebová, 2006)

Tabuľka č.2.1: Signalizačný horizont príchodu krízy

17 mesiacov	reálny devízový kurz, reálne úrokové sadzby
16 mesiacov	import, multiplikátor M2, output
15 mesiacov	bankové depozitá, prebytok M1, export, obchodné podmienky, devízové rezervy
14 mesiacov	burzové ceny, diferenciál reálnych úrokových sadzieb
13 mesiacov	pomer M2/devízové rezervy a pomer sadzba úveru/sadzba depozít
12 mesiacov	pomer domáci úver/HDP

Zdroj: vlastné spracovanie z KOTLEBOVÁ, J.: *Medzinárodné finančné centrá*, Bratislava, Iura Edition 2006, s. 288

2.4.2 Metóda bezpečných zón

Práve z kvôli existencii falošných signálov bola navrhnutá **metóda bezpečných zón**. Vychádza z predpokladu existencie viacnásobnej rovnováhy. Počíta s možnosťou odlišného reagovania jednotlivých autorít krajín na rovnaké hodnoty ukazateľov. Dobre zvolená a účinná politika môže príchod krízi odvrátiť. Kríza teda môže, ale nemusí nastať. Metóda vylúči prípady, kedy kríza nevypukne a zvyšné podozrivé prípady sú ďalej skúmané napríklad metódou signálneho prístupu (**dvojstupňový systém včasného varovania**). (Dvořák, 2008)

2.5 Medzinárodný menový fond

Dôležité postavenie pri predchádzaní, riešení a odstraňovaní následkov finančných kríz má **Medzinárodný menový fond (MMF)**. Ide o medzinárodnú menovú inštitúciu, založenú v roku 1944 na medzinárodnej konferencii Bretton-Woods. Dnes má celkom 187 členov. MMF podporuje medzinárodnú menovú stabilitu, kontroluje dodržiavanie menových dohôd, napomáha vytvárať mnohostranný platobný systém, snaží sa znižovať nezamestnanosť. Fond sleduje vývoj a postup členských krajín v oblasti výmenných kurzov a vyhodnocuje ho v rámci komplexnej analýzy ekonomickej situácie krajiny v spojitosti s politikou vlády. Jedným z jeho hlavných cieľov je podpora a znovunavracanie finančnej a ekonomickej stability členským krajinám s problémami v platobnej rovnováhe, prostredníctvom dočasného finančného balíka. Fond pomáha krajinám vytvoriť akýsi bezpečný priestor na zavedenie ozdravných politík a reforiem, ktoré vyriešia ekonomické problémy a v krajine prinavrátia znovu vhodné podmienky na návrat k ekonomickému rastu. V prípade, že má členský štát hlboký deficit platobnej bilancie (spôsobený napríklad ekonomickým šokom) požiada MMF o pomoc. Autority krajiny a MMF sa dohodnú na primeranom programe hospodárskej politiky, ktorý bude viesť k ozdraveniu. Následne je poskytnutý úver, ktorý je však podmienený realizáciou určitých politických krokov. Tento záväzok dlžníka je súčasťou záruky, že poskytnuté finančné zdroje budú využité na riešenie problémov s platobnou bilanciou. Po dosiahnutí finančného zdravia a návratu k ekonomickému rastu krajina úver spláca a umožňuje tak pomoc členským krajinám s podobnými problémami.

MMF poskytuje pomoc i chudobným krajinám, ktoré nie sú schopné splniť podmienky štandardných nástrojov a to prostredníctvom programov PRGF-*Poverty Reduction and Growth Facility*(Program na boj proti chudobe a podporu rastu) a HIPCI-*Heavily Indebted Poor Countries Initiative*(Iniciatíva hlboko zadĺžených krajín).

Technická pomoc spočíva v poradenstve v oblastiach ávrhov a implementácií menovej a fiskálnej politiky. (www.imf.org)

Medzinárodný Menový Fond je dôležitá, nie však jediná inštitúcia, ktorá sa podieľa na finančnej pomoci krajinám postihnutých krízami. Pre krajiny európskej únie predstavuje dôležitú úlohu **Európska Centrálna Banka**, ktorá je súčasťou Eurosystému. Jednou z jej úloh, viz. (www.ecb.int), je i podpora plnenia úloh v oblasti dohľadu a finančnej stability. Aj keď priamu zodpovednosť za zabezpečovanie finančnej stability a dohľad nad obozretným podnikaním nesú naďalej príslušné národné orgány, zmluva Eurosystém poveruje dôležitou úlohou prispievať k plynulému výkonu opatrení v týchto oblastiach. Táto úloha, ktorá sa mení na základe vývoja na trhu a v inštitucionálnej sfére, pozostáva z troch hlavných činností:

- monitorovanie finančnej stability, ktorého cieľom je nájsť slabé miesta a posúdiť mieru odolnosti finančného systému eurozóny;
- poradenské služby poskytované príslušným orgánom v otázkach návrhu a úpravy finančných predpisov a požiadaviek dohľadu;
- podpora opatrení na udržanie finančnej stability a účinné riešenie finančných kríz vrátane úzkej spolupráce medzi centrálnymi bankami a orgánmi dohľadu.

2.5.1 Pomoc členským krajinám

MMF pomáhal v časoch kríz krajinám ako napríklad Argentína, ktorej bola v roku 2001 poskytnutá pôžička vo výške 13,7 mld USD a o osem mesiacov ďalších 8 mld. USD, ani to však nestačilo na urovanie dlhou a problémy vypukli do hospodárskej a finančnej krízy. Finančnú pomoc uvítalo okrem iných i Mexiko v roku 1994, štáty východnej Ázie v rokoch 1997-1998. V roku 1998 to bolo i Rusko, či Brazília a o tri roky neskôr Turecko. MMF zachraňuje i krajiny, ktoré sa ocitli v krachu i v súčasnosti. Počas roku 2008 bola poskytnutá predbežná pomoc Islandu vo výške 2mld €, neskôr bola

krajine poskytnutá ďalšia pomoc. O rok na to bolo nutné poskytnúť výpomoc Grécku a to v hodnote 2,5 mld €. Táto pôžička bola len malou súčasťou medzinárodného záchranného balíčka celkového objemu 110 mld €. V decembri 2010 bola schválená finančná podpora pre Írsko v objeme celkom 22,5 mld €, na ktorej s spolu s MMF podieľa i Európska Centrálna Banka. (www.openiazoch.sk, www.imf.org)

2.6 Finančné krízy 20. storočia

Na začiatku 20. storočia bola pravdepodobnosť vzniku kríz v sledovaných krajinách 5%. Po páde bretton-woodskeho menového systému sa pravdepodobnosť zvýšila na 12%. V poslednej štvrtine 20. storočia sa zvýšila frekvencia menových kríz a tým i riziko vzniku kríz kombinovaných. (Eichengreen, Bordo, 2002)

Tabuľka č. 2.2 Počet finančných kríz v jednotlivých rokoch

Trh	Roky	Bankové krízy	Menové krízy	Kombinované krízy	Všetky krízy
Priemyselné krajiny	1 880 – 1 913	4	2	1	7
	1 919 – 1 939	11	13	12	36
	1 945 – 1 971	0	21	0	21
	1 973 – 1 997	9	29	6	44
Rozvíjajúce sa trhy	1 880 – 1913	11	6	8	25
	1 919 – 1 939	7	3	3	13
	1 945 – 1 971	0	16	1	17
	1 973 – 1 997	17	57	21	95

Zdroj: Eichengreen, B. – Bordo, M. D.: Crises now and then: What lessons from the Last Era of Financial Globalization? NBER Working Paper Series – WP 8716. National Bureau of Economic Research Cambridge, January, 2002, s. 40.

V období po 1. svetovej vojne zasiahla hospodárstvo menej výrazná povojnová kríza, ktorá sa prejavila najmä poklesom pracovných miest o 30%.

O pár rokov neskôr však zasiahla svet dovtedy najväčšia hospodárska kríza. Vypukla 24.10. 1929 v deň známy ako čierny štvrtok. Kríza dosiahla dno v roku 1932. Do tohto roku akcie poklesli o 90%, svetová výroba sa znížila o 38%, medzinárodný obchod o 34% a nezamestnanosť dosiahla 25%. Až masívne výdavky na zbrojenie v predvojnovom období podporili rast ekonomík a znížili nezamestnanosť. (www.servis.sk)

Ďalšie výrazné problémy pre jednotlivé ekonomiky predstavovali ropné šoky v 70. rokoch, keď členovia OPEC rozhodli zvýšiť cenu ropy o 70%. Nárast cien prehĺbil vnútorné problémy mnohých krajín (rast inflácie, zvýšenie nezamestnanosti). (www.praca-ako.sk)

V roku 1982 sa krajiny Južnej Ameriky a Afriky dostali do dlhovej krízy. Po náraste úrokových sadzieb na viac ako dvojnásobok a zhodnoteniu amerického dolára sa dlh krajín prudko zvýšil a tie prestali byť schopné splácať svoje pôžičky. Do riešenia situácie zasiahol i MMF. (www.openiazoch.sk)

V USA v tomto období dochádzalo k bankrotom menších bánk známych ako US save and loans-S&L (inštitúcie pre vklady a pôžičky). Za mnohé individuálne účty inštitúcií nakoniec prebrala záruku vláda. Vytvorila spoločnosť Resolution trust company, ktorá prevzala a predala všetky aktíva S&L. (www.praca-ako.sk)

Počas 90. rokov bolo krízou zasiahnuté Mexiko. Stabilitu narušili už udalosti z predchádzajúcich rokov ako nárast úrokových mier a zhodnocovanie dolaru. Kríza známa ako **tequilová kríza** prepukla v decembri roku 1994, keď v dôsledku tlakov na znehodnotenie pesu už Mexiko nebolo schopné ďalej financovať udržanie kurzu. Devízové rezervy poklesli v priebehu roka o 23 mld. USD. Vláda musela prejsť na voľný výmenný kurz. Mexická mena prudko oslabila, Mexiko stratilo dôveru investorov, dochádzalo k odlivu kapitálu, zvyšovanie úrokových sadzieb, ktoré vyvolali problémy u domácich firiem. Došlo k vnútornej dlhovej kríze a následne ku kríze bankovej spôsobenej veľkým podielom zlých úverov. Mexiku pomohla až americká pôžička. (Dvořák 2008)

V rokoch 1997-1998 nastali krízové problémy v Ázii. Bankroty významných spoločností ako Hanbo Steel a Finance One, problémy bankového sektoru a zvýšení úrokových sadzieb vyvolali odliv kapitálu z ázijských krajín. Tieto udalosti spustili menovú krízu v Thajsku, ktoré bolo nútené opustiť pevný kurz. Mena prudko oslabovala,

investori spanikárili, postupne opustili nie len Thajsko, ale celý región, čo vyvolalo tlak na meny ostatných štátov. Aj napriek pomoci MMF menové problémy neustúpili, ich prehlbovanie spôsobilo bankovú a následne dlhovú krízu. K zlepšeniu došlo až po dohodách v roku 1998. V rovnakom období dochádza ku kríze v Rusku, či v Brazílii. (www.openiazoch.sk)

K veľkej hospodárskej kríze dochádza i v Argentíne v rokoch 2001-2002. Krajina sa dostala do problémoch po prijatí reforiem zabezpečujúcich pokles inflácie a zaisťujúcich dlhodobý ekonomický rast. Hyperinfláciu sa síce podarilo znížiť na 4%, ale prudko narástla nezamestnanosť (18,5%) a zvýšil sa zahraničný dlh, ktorý krajina nebola schopná splácať. (Dvořák 2008)

V podobnom období dochádza i k prasknutiu tzv. dot-com bubliny. Tá sa vytvárala na trhu od roku 1995, kedy vznikalo s množstvo internetových spoločností. Finančné prostriedky na ich založenie sa získavali z lacných úverov a z predaja emitovaných akcií. O investorov nebola núdza, pretože spoločnosti, ktoré vstúpili na trh v začiatkoch rozvoja internetu vykazovali výrazné zisky a darilo sa im zhodnocovať svoju tržnú hodnotu. V rokoch 1999-2000 sa začali objavovať správy o vznikajúcej bubline na akciových trhoch. Index **Nasdaq Composite** vzrástol za rok z hodnoty 1500 na hodnotu až 5000. Na jar roku 2000 však došlo k prasknutiu bubliny a index sa v roku 2001 prepadol na pôvodné hodnoty. Udalosti viedli v USA k spomaleniu rastu HDP, preto FED intervenoval znížením úrokových sadzieb. (www.en-wikipedia.org)

O pár rokov neskôr došlo k vytvoreniu bubliny na trhu s realitami. Táto bublina a jej prasknutie však výrazne zasiahlo celý svet vo sférach finančných i hospodárskych.

3 Vznik a vývoj súčasnej finančnej a hospodárskej krízy

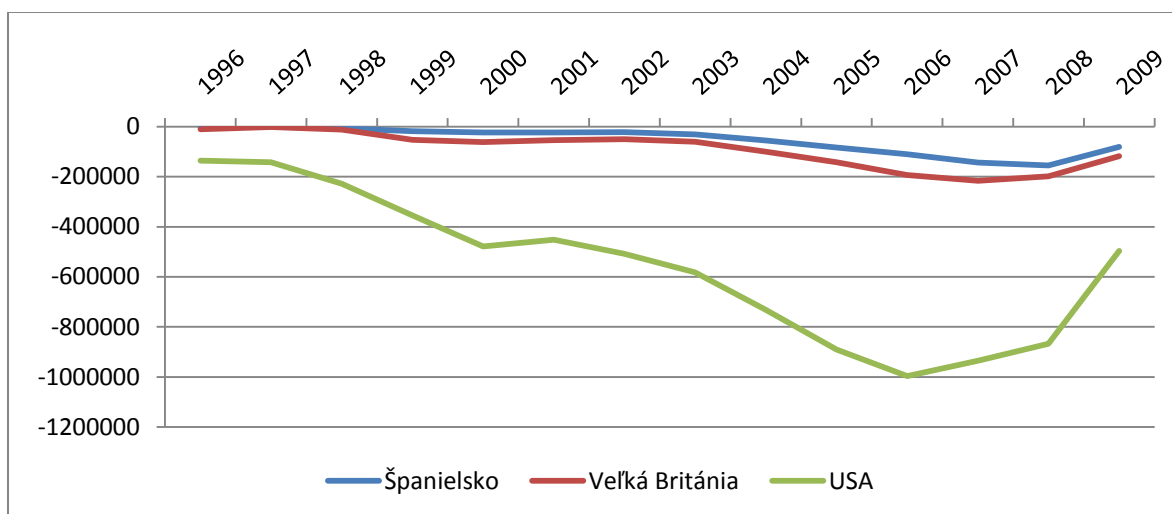
Súčasná svetová kríza je považovaná za najhoršiu od čias **Veľkej hospodárskej krízy** v medzivojnovom období. Je spájaná predovšetkým s hypotekárnou krízou na americkom trhu. V Spojených štátoch amerických môžeme aj pozorovať prvé krízové problémy, odkiaľ sa prostredníctvom prepojených medzinárodných finančných a obchodných trhov kríza rozšírila do celého sveta.

Pred vypuknutím krízy bola svetová ekonomika charakteristická vysokým ekonomickým rastom, nízkou infláciou, či rýchlym nárastom objemov medzinárodných finančných tokov. Čo teda spôsobilo krízu a aké faktory zohrali úlohu v obrovskom prepade ekonomiky?

3.1 Príčiny krízy a vznik cenových bublín na realitnom trhu

Jedným z faktorov vzniku krízovej situácie bola **makroekonomická nerovnováha** vo svete, spôsobená na jednej strane prebytkami bežných účtov platobných bilancií silných exportérov akým je napríklad Čína, či krajín vvažajúcich ropu. Na strane druhej tu zohrával úlohu zvyšujúci sa deficit Spojených štátov amerických, ale i Veľkej Británie, či iných vyspelých krajín.

Graf č. 3.1: Vývoj salda bežných účtov vybraných krajín

Zdroj: vlastné spracovanie, údaje dostupné na http://stats.oecd.org/index.aspx?data_setcode=MEI_BOP online [3.12.2010]

Neskôr sa, ale začali objavovať obavy a špekulácie o schopnosti USA vyrovnat' deficit, ktoré spôsobovali tlaky na dolar. Ten začal postupne oslabovať. Dolar oslaboval spočiatku len voči významnejším svetovým menám, voči EURU (Graf č. 3.), no v júli 2007 začal výrazne oslabovať i voči jenu (JPY). Za 5 mesiacov oslabil o 13%.

Graf č. 3.2: Oslabovanie dolára voči euru (EUR/USD)

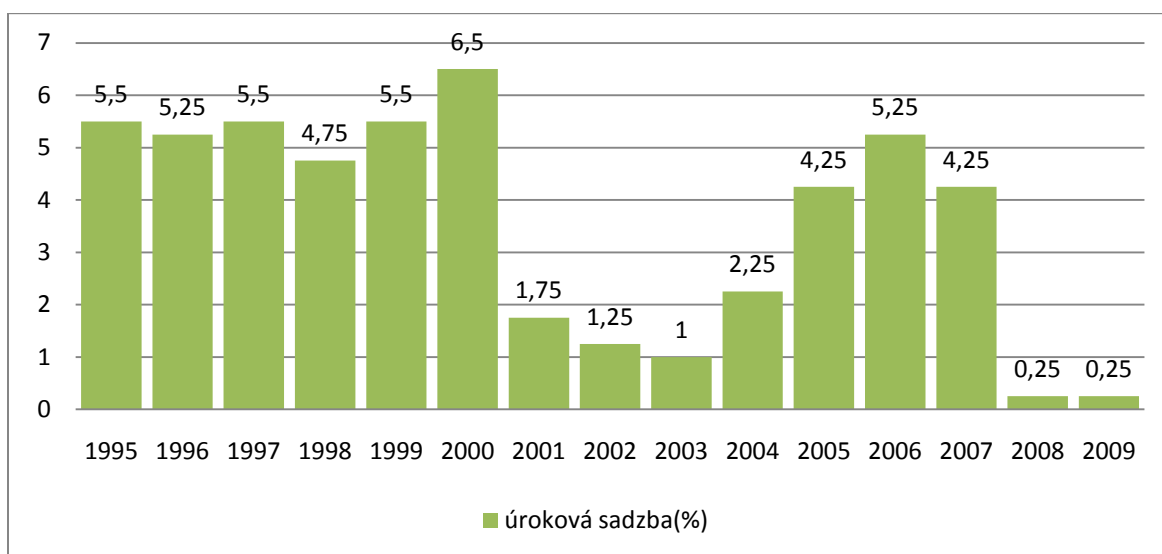
Zdroj: <http://openiazoch.zoznam.sk/produkty/me/cross.asp?tid=MEUSD&CID=MEEUR&period=8> online [3.12.2010]

Hlavnou príčinou však boli problémy a **cenové bubliny** vznikajúce na americkom hypotekárnom trhu. Počiatky problémov siahajú až do roku 1977, kedy bol prijatý zákon *The Community Reinvestment Act* (CRA). Zákon liberalizoval podmienky poskytovania úverov tak, aby sa stali dostupnými pre viacero skupín občanov. V roku 1995 bol tento zákon novelizovaný. Umožnil sekuritizáciu úverov a zmenil systém hodnotenia bánk. Hypotéky začali byť dostupné pre veľkú časť obyvateľstva, čo viedlo k zvýšeniu dopytu po nehnuteľnostiach a k následnému nárastu ich cien. Okrem bánk sa na finančnom trhu začali čoraz viac objavovať i nebankové subjekty, ktoré sa síce chovali ako banky, ale nespádali pod bankovú reguláciu.

Už vznikajúce problémy boli navyše posilnené značnou **úverovou expanziou**. Dochádza k nej v rokoch 2001-2002. Americká ekonomika sa v tomto čase vysporiadávala s poklesom rastu HDP spôsobeným jednak prasknutím dot-com bubliny a krachom takmer polovice internetových firiem, ale i ďalším silným burzovým poklesom vyvolaným teroristickými útokmi na WTC 11.9.2001. Aby sa predišlo hroziacej recesii rozhodla sa americká centrálna banka FED poskytnúť lacné finančné prostriedky z cieľom obnoviť ekonomický rast. Znížila základné úrokové sadzby z hodnoty 6,5% na úroveň 1,75%. Do

roku 2003 sa úroková sadzba znížila až na 1%. (Graf č. 3.3) Zníženie základnej sadzby viedlo i k zníženiu úrokových sadzieb komerčných bánk, ktoré poskytovali úvery klientom. Okrem už tak nízkych sadzieb zohrávala svoju úlohu i veľká konkurencia na finančnom trhu. Banky tak tlačili úroky čo najnižšie, aby si prilákali, čo najviac klientely. S takto nízkymi sadzbami sa stali úvery dostupnými i pre klientov, ktorý by ich za bežných podmienok neboli schopní splácať. Takéto pôžičky patrili do tzv. **subprime** kategórie. **Subprime hypotéky** predstavujú pôžičky poskytnuté klientom s nízkym príjmom, nízkou bonitou. Majú nižšiu pravdepodobnosť úplného splatenia. Dlžník pohľadávky splácal, ale hrozilo riziko, ktoré sa neskôr i naplnilo, že pri opätovnom zvýšení úrokových sadzieb a následnom náraste splátky, klient svoje záväzky nebude schopný splniť. Veľký podiel pôžičiek tvorili hypotekárne úvery. Podiel subprime hypoték na trhu stúpol z priemeru 7% do roku 2006 na 20%, čo ročne predstavuje približne 600 mld dolárov.

Graf č.3.3: Vývoj základných úrokových sadzieb v USA (%)

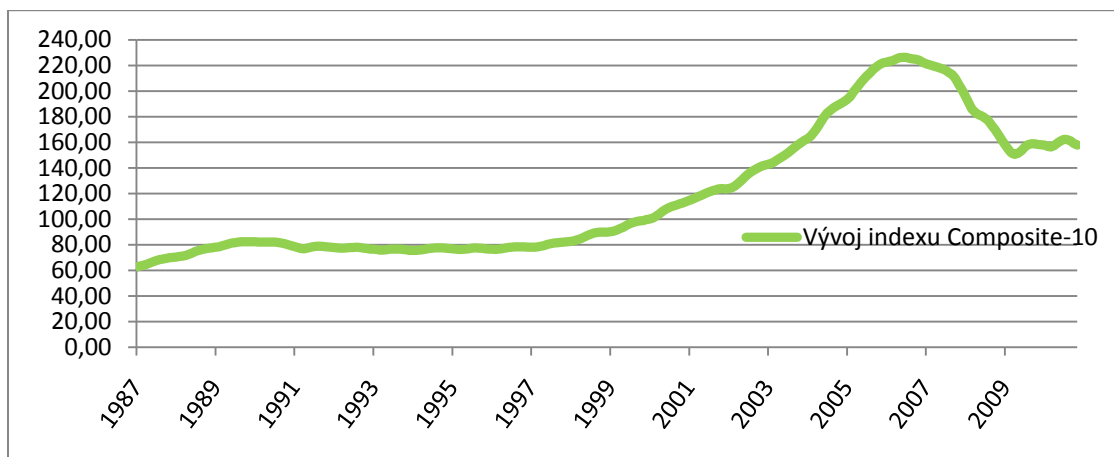

Zdroj: vlastné spracvanie, údaje dostupné na <http://www.newyorkfed.org/markets/statistics/dlyrates/fedrate.html> online [3.12.2010]

Nárast hypoték zvyšoval i dopyt po nehnuteľnostiach a viedol k ďalším nárastom cien. Trh sa nedokáže dostatočne rýchlo prispôbovať dopytu, ľudia si nehnuteľnosti kupujú i ako investície. Podľa cenového indexu agentúry Standard and Poors, **index composite 10**, vzrástla cena nehnuteľností za desať rokov o 11%. (Graf č. 3.4) Tento fakt, spolu s prasknutím dot-com bubliny viedol k zvyšujúcim sa investíciám do nehnuteľností. Investori nakupovali aktíva za účelom ich neskôršieho predaja za vyššiu

cenu. Všetky tieto faktory len podporovali rast cien nehnuteľností a postupné nafukovanie cenovej bubliny na realitnom trhu. Rast cien sa vďaka porovnávacím metódam oceňovania šírila i na zahraničné trhy.

Graf č.3.4: Vývoj cenového indexu nehnuteľností Composite-10

Zdroj: vlastné spracovanie, údaje dostupné na

<http://www.standardandpoors.com/indices/main/en/us> online [5.12.2010]

3.2 Sekuritizácia súkromného dlhu

Nemalý podiel na vzniku krízy nesie i **sekuritizácia** hypotekárnych úverov. Sekuritizácia predstavuje transformáciu nelikvidných bankových aktív (napr. úverov) na likvidné a obchodovateľné cené papiere. Proces sekuritizácie prebieha prostredníctvom tzv. SPV (*special purpose vehicles*). Banka tejto spoločnosti poskytne na predaj balík úverových pohľadávok. SPV emituje dlhopisy, pričom splatenie dlhopisovej istiny a úrokov je kryté práve úverovými pohľadávkami. SPV spoločnosti nie sú vystavené úverovému riziku a preto majú vysoký rating, ktorý láka investorov.

Vzniknuté cenné papiere sa vo všeobecnosti nazývajú **ABS-asset-backed securities**. Novelizácia zákonov umožnila sekuritizovať i hpotekárne úvery, ktoré sa stávali čoraz častejšie podkladovými aktívami. Na ich základe vznikajú cenné papiere kryté hypotékami so zastavenou nehnuteľnosťou, **MBS-mortgage backed securities**. Emitentami týchto cenných papierov boli v spojených štátoch amerických predovšetkým štátom podporované spoločnosti Fannie Mae a Freddie Mac.

Populárnym druhom cenných papierov sa stali najmä štrukturované obligácie, ktoré sú kryté portfóliom aktív (MBS, kreditné karty, Alt A hypotéky a pod). sú to tzv. **CDO-collateralized debt obligations**. CDO sú obchodované v tranžách. Balíkoch určených pre rôzne typy investorov s rôznym rizikovým portfóliom. Jednotlivým tranžám je prideľovaný rating. Najbezpečnejšími tranžami sú **senior tranže**, ktoré predstavujú pre investora najnižšie riziko. Býva im prideľovaný najvyšší rating AAA-A (zhruba na úrovni emitujúcej spoločnosti). Ďalšími sú **mezzanie tranže** a najrizikovejšou skupinou sú **junior tranže**. Pokiaľ nie je niektoré z aktív splácané (napríklad z dôvodu úpadku dlžníka) junior tranže sú ako prvé, ktoré nesú riziko nevyplatenia výnosu investorom a nenavrátnosti istiny. (Krugman 2008)

Dopyt po CDO rýchlo rástol. Balíčky mali vysoký rating, boli kryté výnosmi z pohľadávok a predpokladalo sa, že aj keby došlo k neschopnosti dlžníkov splácať, sľubovaný zisk sa pokryje výnosmi z predaja zastavených nehnuteľností. Výnosy boli teda zjavné a riziko bolo na prvý pohľad diverzifikované, čo investorov len priťahovalo. Investormi sa stávali nie len banky, ale i hedgové fondy, penzijné fondy, poisťovne i podielové fondy. Tieto inštitúcie podliehajú výraznej regulácii z hľadiska možností investovania do rôznych rizikových typov aktív. Ich portfólio by malo pozostávať len z bezpečných cenných papierov. Práve vysoký rating štrukturovaných cenných papierov im umožnil investovať do CDO. Obchodovanie s CDO rýchlo vzrastalo. V roku 2007 mali najväčší podiel CDO vo svojich portfóliach finančné skupiny ako Citigroup (40 mld. \$, čo z celkového objemu CDO predstavuje 9,7%), Merrill Lynch (38 mld.\$) a ďalšie významné inštitúcie. (Tabuľka č. 3.1)

Tabuľka č.3.1: Objem CDO v portfóliach finančných skupín (mld \$/%)

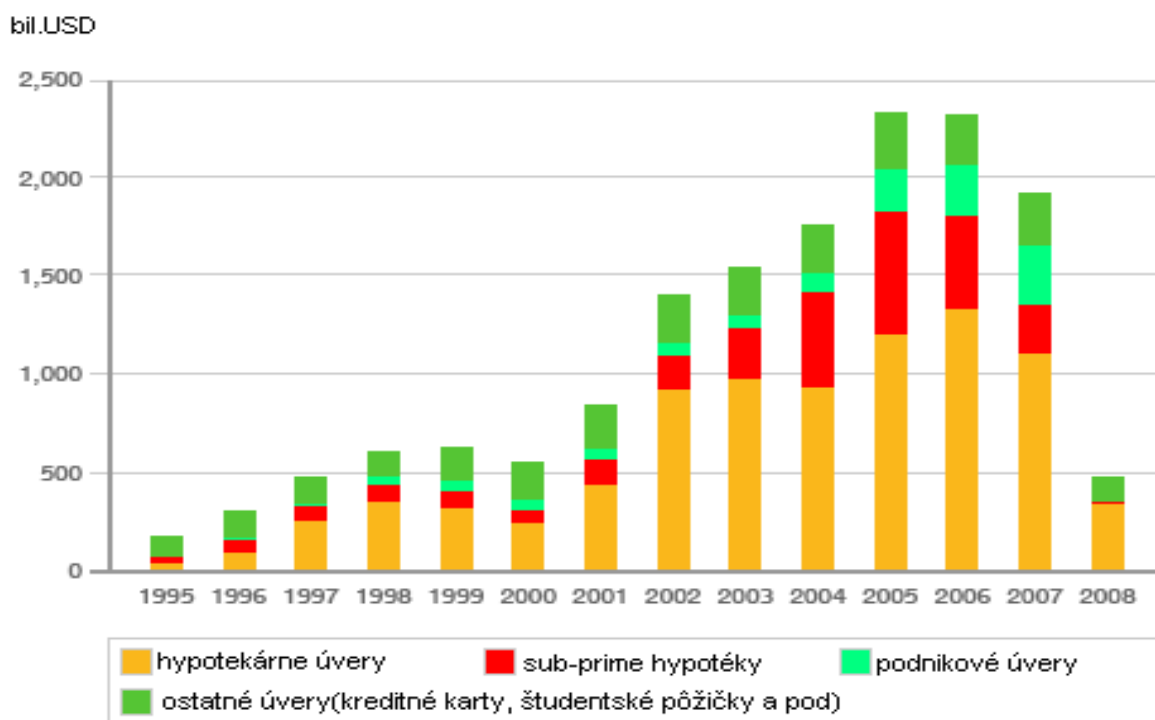
	2004 mld \$/%	2007 mld \$/%		2004 mld \$/%	2007 mld \$/%
Citigroup	7/5,6	40/ 9,7	ABN Amro	0/0,0	23/ 5,6
Merril Lynch	16/ 12,5	38/ 9,3	UBS	8/6,3	20/ 4,8
Deutsche Bank	12/ 9,4	31/ 7,7	Lehman Brothers	6/4,5	18/ 4,5
Barclays	0/0,0	28/ 6,8	JPMorgan	7/5,4	18/ 4,5
Wachovia	11/8,3	24/ 5,9	Bear Streans	7/5,5	16/ 3,9
Goldma Sachs	7/5,7	24/ 5,8	Bank of America	4/3,4	15/ 3,8

Zdroj:Acharya V., Richardson M., Restoring financial stability, New Jersey: John Wiley and Sons, 2009. p.401, ISBN 978-0-470-49934-4.

Investíciami do CDO sa začali zaoberať i fondy peňažného trhu, ktoré ponúkali svojim investorom lepšie zhodnotenie finančných prostriedkov než aké im poskytovali komerčné banky a to pri vysokom stupni bezpečnosti. Fondy investovali prevažne do krátkodobých cenných papierov a vládnych dlhopisov. No neskôr začali nakupovať i vysokoratingové CDO, čo sa im stalo osudným. Fondy patrili skupinám ako Bank of America, Credit Suisse Group, Morgan Stanley a podobne.

Obchodu s CDO sa darilo a ich objem stále narastal. No rovnako sa menila ich štruktúra. Po roku 2003 a úverovej expanzii mali v portfóliach CDO čoraz väčší podiel hypotékami kryté MBS s výrazným podielom práve subprime hypoték.

Graf č. 3.5: Podiely jednotlivých typov úverov v portfóliach CDO

Zdroj:vlastné spracovanie, údaje dostupné na <http://www.bankofengland.co.uk/publications/fsr/2008/fsroverview0804.pdf> online [9.12.2010]

Sekuritizácia priniesla so sebou klady i zápory. Výhody sekuritizácie úverových pohľadávok spočívali v tom, že umožnili bankám získať finančné prostriedky na poskytovanie ďalších úverov a preniesla riziko na investora. Na drhovej strane umožnila nárast úverovej expanzie a prispela k anonymizácii vzťahov medzi dlžníkmi a veriteľmi.

Po zhrnutí môžeme situáciu opísať nasledovne. Na trhu s nehnuteľnosťami vznikla obrovská cenová bublina. Ceny boli teda vysoko nadhodnotené, bolo len otázkou času, kedy bublina praskne a ceny výrazne klesnú. Na medzinárodnom finančnom trhu sa nachádzalo množstvo cenných papierov, v konečnom dôsledku krytými práve nehnuteľnosťami. Koncom roku 2006 činila globálna emisia CDO objem 2,5 biliónov USD. (Dvořák 2008)

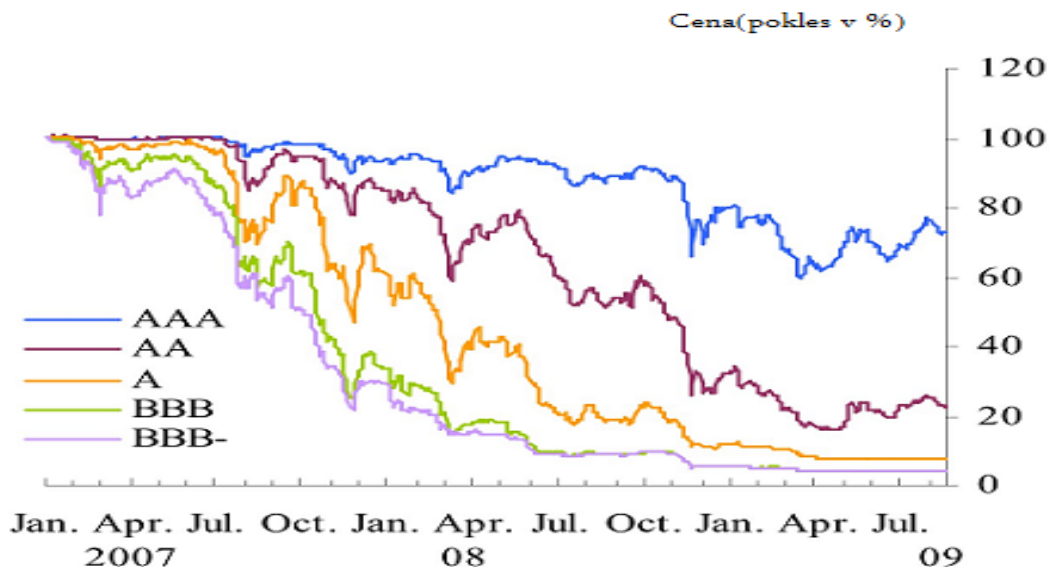
Ekonomicke subjekty boli zadĺžené. FED začala s opätovným zvyšovaním úrokových sadzieb, ktorých cieľom bolo ochladzovať rýchlo rastúcu ekonomiku a zabrániť tak vysokej inflácii. Úroky stúpali a úvery sa stávali čoraz drahšími, dochádzalo knárastu nesplácných záväzkov.

3.3 Prasknutie cenovej bubliny a prepuknutie krízy

Začiatkom roka 2006 už bol trh s nehnuteľnosťami presýtený a hodnoty domov boli príliš vysoké na to, aby si ich obyvateľstvo mohlo dovoliť. Dopyt postupne klesal. S časovým oneskorením začali padať i ceny domov, ktoré v niektorých oblastiach dosahovali až dvojnásobok ich skutočnej hodnoty. V rovnakom časovom období sa úroveň úrokových sadzieb vyšplhala na hodnotu 5,25% (Graf č. 3.3), úvery a najmä subprime hypotéky sa stali pre američanov drahé a nesplateľné. Bankám a iným finančným spoločnostiam tak vzrástol podiel neplatičov. Spolu s nimi sa zvyšoval podiel zlých rizikových úverov na celkovom objeme a vzrastala tvorba opravných položiek bánk. Záchranou by mohol byť fakt, že hypotéky sú zastavené nehnuteľnosťami. No nehnuteľností na trhu stále pribúdalo a kupcov bolo čoraz mene, ich cena padala prudko nadol a došlo k prasknutiu cenovej bubliny. Nehnuteľnosti sa tak v porovnaní so stratami z úverov a úrokov stali takmer bezcennými. Bankové i nebankové subjekty začali mať problémy s likviditou. Ich akcie klesali. Prvé problémy sa začali prejavovať v roku 2007. V júli 2007 sa do problémov dostala investičná banka Bear Stream, ktorá musela finančne podporiť jeden zo svojich hedge fondov, nakoniec musela dva ďalšie zrušiť. Následne jej akcie poklesli a rovnako tomu bolo i v prípade Countrywide Financial, keď oznámila svojim investorom, že čelí vážnym finančným problémom. CDO prudko strácali svoju hodnotu i rating. Spočiatku sa zdalo, že straty utrpia len majitelia tranží nižšej kvality, nakoniec sa však ukázalo, ako uviedol P.Krugman (2008), že bezpečné nie je nič, čo

akokoľvek súvisí s bývaním-ani vyššie senior tranže a ani hypotéky poskytnuté záujemcom s dobrým kreditným ratingom, práve kvôli rozmerom realitnej bubliny.

Graf č. 3.6: Pokles ceny CDO

Zdroj: <http://www.bankofengland.co.uk/publications/fsr/2008/fsroverview0804.pdf> online [9.12.2010]

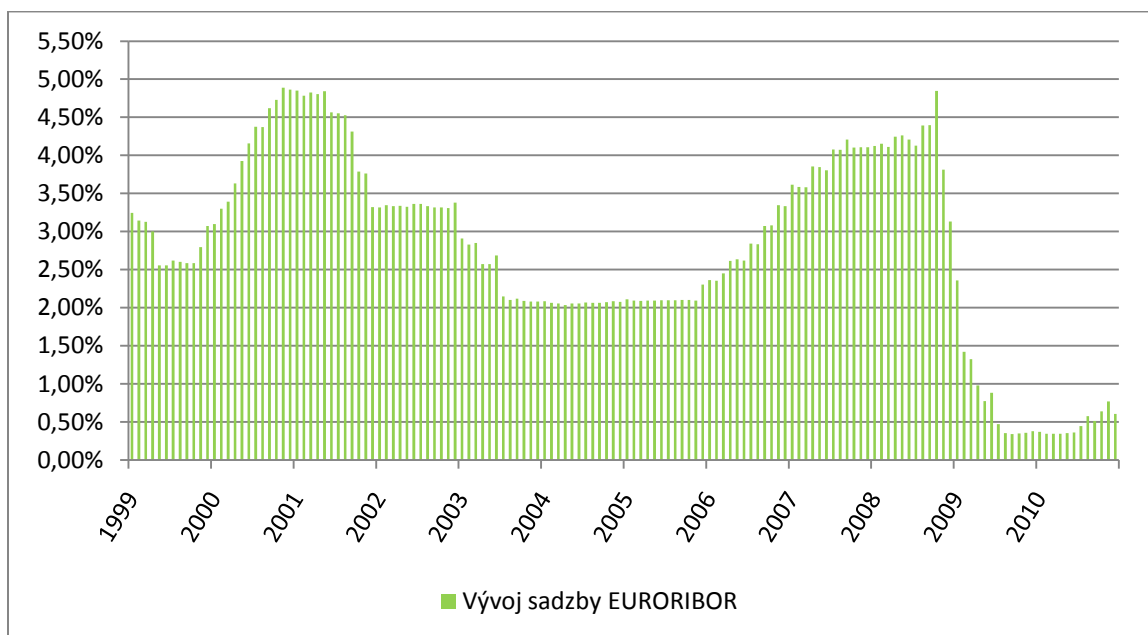
Tieto udalosti otriasli bankovým systémom a spolu s ním i všetkými druhmi fondov, investičných spoločností a pod. Cenné papiere typu CDO prestali byť obchodovateľné. Nik nechcel investovať do takto rizikových a v podstate bezcenných aktív. Finančné inštitúcie strácali likviditu, pretože v ich portfóliach boli zastúpené vo veľkej miere práve CDO. Na finančnom trhu vzrastala nedôvera. Problémy sa prostredníctvom medzinárodných otvorených trhov dostali do celého sveta.

3.4 Vývoj finančnej krízy

V Európe začali komplikácie 9. augusta 2007, keď najväčšia francúzska banka BNP Paribas oznámila, že pozastavuje spätný výkup u troch investičných fondov. Dôvodom bolo zmiznutie likvidity a nemožnosť stanoviť cenu určitých aktív (obchody s CDO zamrzli, preto sa nedala stanoviť ich tržná hodnota). Európska centrálna banka v ten deň poskytla na zvýšenie likvidity na medzibankovom trhu 95 mld euro a ďalších 108 mld v nasledujúcich dňoch. Intervenoval aj FED poskytnutím 43 mld dolárov. Na

medzibankovom trhu sa začala prejavovať nedôvera, banky si odmietali požičiavať a medzibankové sadzby (LIBOR, PRIBOR, EURORIBOR) dosahovali svoje dlhoročné maximá. Na grafe č. 3.7 vidíme vývoj sadzby **EURORIBOR-euro interbanking offered rate**.

Graf č. 3.7: Vývoj medzibankovej úrokovej sadzby EURORIBOR (%)

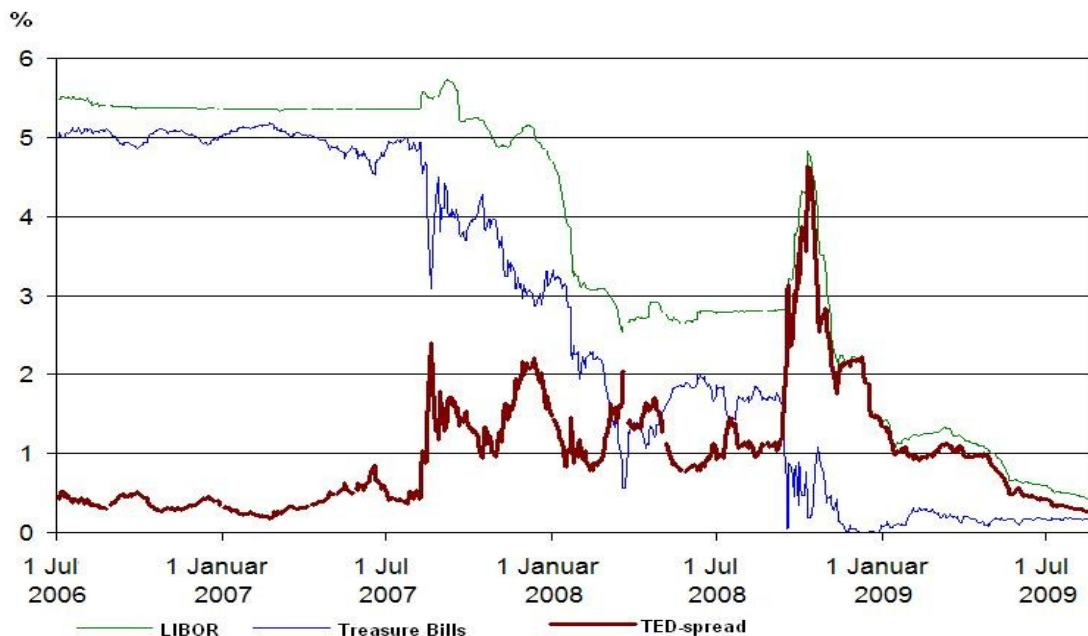

Zdroj: vlastné spracovanie, údaje dostupné na <http://www.euribor-rates.eu/euribor-2009.asp?i1=6&i2=6> online [5.1.2011]

O vzrastajúcej nedôvere na medzibankovom úverovom trhu svedčí i vývoj **TED-spread-u**. **Ted-spread** je merateľom úverového rizika v ekonomike. Predstavuje rozdiel medzi dvoma základnými sadzbami. Jednou je 3-mesačná sadzba **LIBOR (London InterBank Offered Rate)**, ktorá vyčísluje priemer požadovaných úrokov na medzibankové úvery londýnskych bánk a je považovaná za základ sadzieb, za ktoré si medzi sebou poskytujú bankové inštitúcie prostriedky po celom svete. Odzrkadľuje riziko na medzinabkovom trhu. Druhou sadzbou je výnos 3-mesačných pokladničných poukázok americkej vlády, **Treasury Bills**, ktoré sú naopak považované za bezrizikovú investíciu. Nárast rozdielu medzi týmito dvoma mierami je signálom, že banky sledujú zvýšené riziko defaultu medzibankových úverov. Naopak, ak sa banky neobávajú si medzi sebou požičiavať, TED-spread sa zužuje. Dlhoročný priemer sa pohyboval medzi 30-timi až 50-timi bps (1-1,5 pb). No v roku 2007, spoločne s prvými prejavmi problémov, sa nafúkol na 150-200 bps a v roku 2008 prelomil predchádzajúci rekord z roku 1987, dosiahol rozdiel

300 bps. V októbri 2008, v čase keď medzibanková sadzba dosahovala rovnako svoje maximá sa TED-spread vyšplhal na hranicu 465 bps (4,5 pb.). (Graf č.3.8)

Graf č.3.8: Vývoj TED-spread (%)

Zdroj: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/92/TED_Spread.png
online [10.4.2011]

Finančné spoločnosti čelili výrazným problémom a stratám. V snahe zachovať si solventnosť a likviditu pristúpili k predaju dlhodobých aktív, komodít a akcií, no na pokrytie strát to nestačilo. Navyše zvýšená ponuka aktív na trhu viedla k poklesu ich ceny, čo spôsobilo problémy ďalším bankám a fondom. Banky sa snažili zaobstarať likvidné prostriedky i emisiou a predajom nových akcií, o ktoré však záujem postupne upadal a strácali svoju hodnotu. Vlády krajín museli intervenovať.

Od augusta 2007 hlásilo straty čoraz viac spoločností. Dva podielové fondy zriadené bankou Bear Streams žiadali o ochranu pred veriteľmi. V nepriaznivej situácii sa ocitli i spoločnosti ako Sentinel Management Group Inc, Goldman Sachs Group i správca hedgeových fondov Basic Capital Fund Management. Po ohlásení možných strát a problémov začala klesať hodnota akcií finančných spoločností. Na konci roka 2007 oznámila investičná banka Morgan Stanley štvrtročnú stratu vo výške 3,6 mld. USD. Merrill Lynch vykazovala stratu 2,3 mld. USD. Straty ohlasovali postupne banky na celom svete. Nemecká Deutsche Bank, švajčiarska banka UBS, škótska Royal Bank of Scotland.

Odpisy Bank of China boli odhadované na 5 mld. USD, strate čelila i japonská banka Mizuho Financial. (Dvořák, 2008)

V roku 2008 začala byť situácia neúnosná a miliardy dolárov dodávané na záchranu a udržanie likvidity nestačili. Výsledkom boli bankroty, znárodňovanie a fúzie spoločností. Následné kroky mali viesť k vytvoreniu vhodnejších podmienok pre klientov bánk a uchrániť finančný systém pred absolútnym kolapsom. V marci banku Bear Stearns kúpil jej najväčší rival JP Morgan Chase za 2 USD za akciu (Bear Stearns stratila takmer 98% svojej tržnej hodnoty). Freddie Mac a Fannie Mae sa nachádzali v strate 15 mld USD, vláda pre spoločnosti vytvorila záchranný program. Bank of America prebrala investičnú spoločnosť Merrill Lynch. V júli úrad na ochranu vkladov zatvoril banku IndyMac (išlo o druhý najväčší kolaps banky v histórii). Lehman Brothers, jedna z najväčších amerických bánk, v septembri vyhlásila bankrot. Veľké problémy mala i najväčšia americká poisťovňa AIG. FED jej poskytol finančnú pomoc v hodnote 85 mld dolárov, čím získal 80% jej akcií. (www.news.bbc.co.uk)

Čoraz výraznejším problémom sa pre banky stávala insolvenca. Jednou z prvých bánk čeliacich tomuto problému bola britská banka Northern Rock. Bola jej poskytnutá finančná výpomoc. Napriek tomu, že klienti boli ubezpečovaní, že ich vkladom nehrozí nebezpečenstvo, banka musela čeliť bankovému runu. Výber vkladov sa blížil objemu 6 mld libier. Globálne akciové trhy sa prudko prepádajú, Komisia pre cenné papiere a burzy zakazuje krátke predaje akcií finančných spoločností. Hypotekárna kríza sa prejavila ako v USA, tak aj v Európe. Zo svetových trhov zmizlo 3,3 bil USD a globálny index Morgan Stanley International klesol o 6%. Index Dow Jones poklesol pod úroveň 10000 bodov po prvý krát od roku 2004. Indexi ťahali nadol hlavne bankové a investčné inštitúcie. Šlo najmä o väčšie spoločnosti ako HSBC, ING, BNP Paribas, Barclays, Société Générale a v USA strácali hodnotu Citigroup, AIG, Bank of America, JPMorgan Chase, Countrywide Financial (poklesla na 51% pôvodnej hodnoty). V Japonsku sa prepádali akcie UFJ Financial Group, Mizuho Financial Group a Sumitomo Mitsui Financial Group (v priemere o 5,2%). (www.banky.sk, www.news.bbc.co.uk)

Americká federálna banka znižovala úrokové sadzby, na konci roku 2008 pokračovala v znižovaní koordinovane s ostatnými centrálnymi bankami (Riksbank, Bank of England, ECB). Sadzba dosahovala hodnoty takmer 0,1%.

V roku 2009 je vláda nútená zachraňovať Bank of Amerika, ktorá nebola schopná ustáť výrazné straty, ku ktorým prispela najmä Merrill Lynch. Centrálné banky uvoľňujú ďalšie peňažné balíky, tentokrát však už nie len na záchranu finančného sektora.

3.5 Od finančnej krízy k hospodárskej

Kolaps veľkých finančných inštitúcií vyvolal veľké obavy. Následne došlo k zmrazeniu finančného trhu, čo takmer znemožnilo obyvateľom a jednotlivým podnikom získať úvery a finančné prostriedky na výrobu. Ekonomické subjekty prešli na výrazné šetrenie. Okrem toho finančné inštitúcie a rôzne spoločnosti v obavách a v snahe nestratiť likviditu a solventnosť začali sťahovať kapitál z rozvíjajúcich sa trhoch. Nedostatok peňazí preniesol finančnú krízu do reálneho hospodárstva. Došlo k zníženiu celosvetového dopytu. Kríze už nečelili len finančné inštitúcie. Komplikáciám sa museli postaviť podniky v takmer všetkých odvetviach. Rozsiahle straty utrpeli najmä developérske spoločnosti a stavebný priemysel. V USA stratilo prácu v stavebnom priemysle v období od roku 2006 do 2008 780 000 ľudí. V celom svete poklesla produktivita stavebného priemyslu. Vo Fínsku medziročne o viac ako 13%, výrazne poklesla i v Španielsku, či Veľkej Británii. (Tabuľka č. 3.2)

Tabuľka č.3.2: Medziročný vývoj produkcie stavebného priemyslu vo vybraných krajinách

	2006	2007	2008	2009
Fínsko	4,3%	8,3%	4,1%	-13,3%
Dánsko	9,9%	1,9%	-3,1%	-9,2%
Španielsko	6,0%	4,0%	-4,3%	-8,4%
Veľká Británia	1,1%	2,5%	1,0%	-7,6%
Taliansko	1,1%	1,0%	-2,3%	-6,8%
Francúzsko	5,3%	4,1%	-1,2%	-6,0%
Švédsko	10,0%	6,4%	2,9%	-5,6%
Švajčiarsko	0,8%	2,4%	2,7%	-5,0%
Nemecko	5,0%	1,8%	2,8%	-1,5%

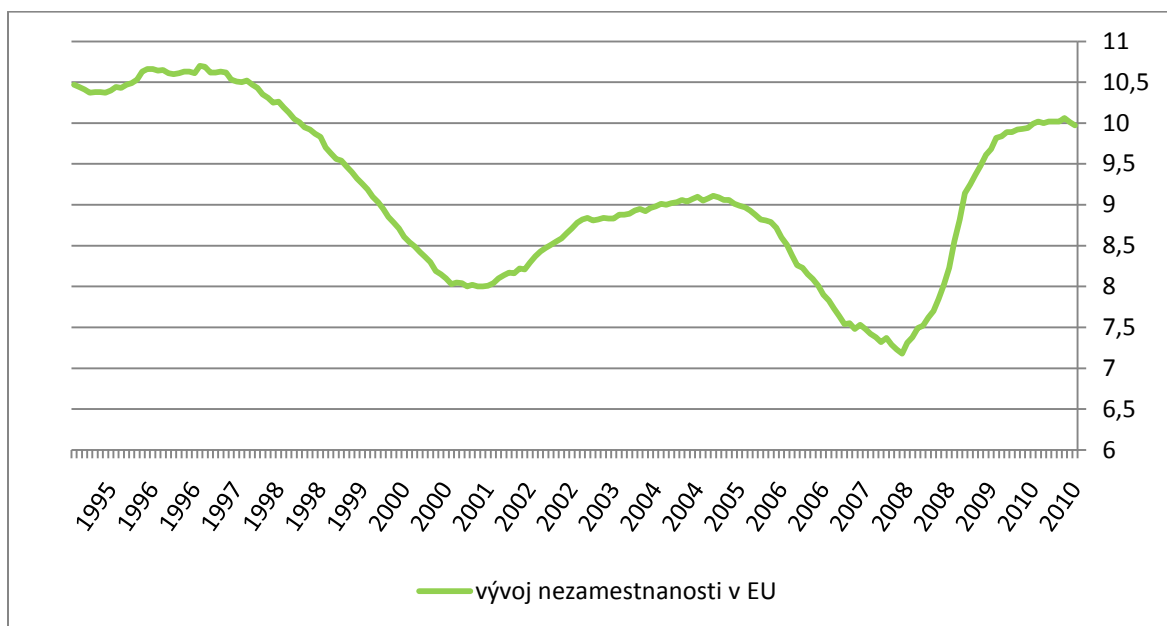
Zdroj: Vlastné spracovanie, údaje dostupné na <http://www.mnmk.ro/documents/2010/3NistorescuFFF.pdf> online [12.2.2011]

Po prvých správach o možnej recesii začali investori predávať vo veľkom akcie priemyselných spoločností. Akcie americkej spoločnosti **Alcoa**(výrobca hliníka) klesli o 4,6%. Akcie výrobcu amerických lietadiel Boeing sa znížili o 3,7%. (www.banky.sk) Prepád vo veľkom zasiahol i automobilovú výrobu. V banrote sa ocitla automobilka Crysler a svýraznými komplikáciami bojovala i ďalšia automobilka General Motors.

Ekonomiky s výrazným podielom zahraničných úverov sa ocitli v absolútnom kolapse ako napríklad Island, či Grécko. V podobným problémom čelili Rumunsko, Írsko, Maďarsko a mnohé ďalšie krajiny.

Ekonomický rast poklesol a došlo k výraznému zvýšeniu nezamestnanosti. Len v Spojených štátoch amerických došlo za rok 2009 k zrušeniu 8 miliónov pracovných miest. V Nemecku stúpol počet nezamestnaných na 3,6 mil (8,6%). Nemecká vláda postupne zoštatnila najväčšiu hypotekárnu banku Hypo Real Estate, ktorej celoročná strata bola 5,5 mil EUR. Priemerná nezamestnanosť v štátoch Európskej únie dosahuje dnes 10%, v roku 2008 to bolo najmenej za posledných 20 rokov, v priemere 7,25%.

Graf č. 3.9: Vývoj nezamestnanosti v EU (%)

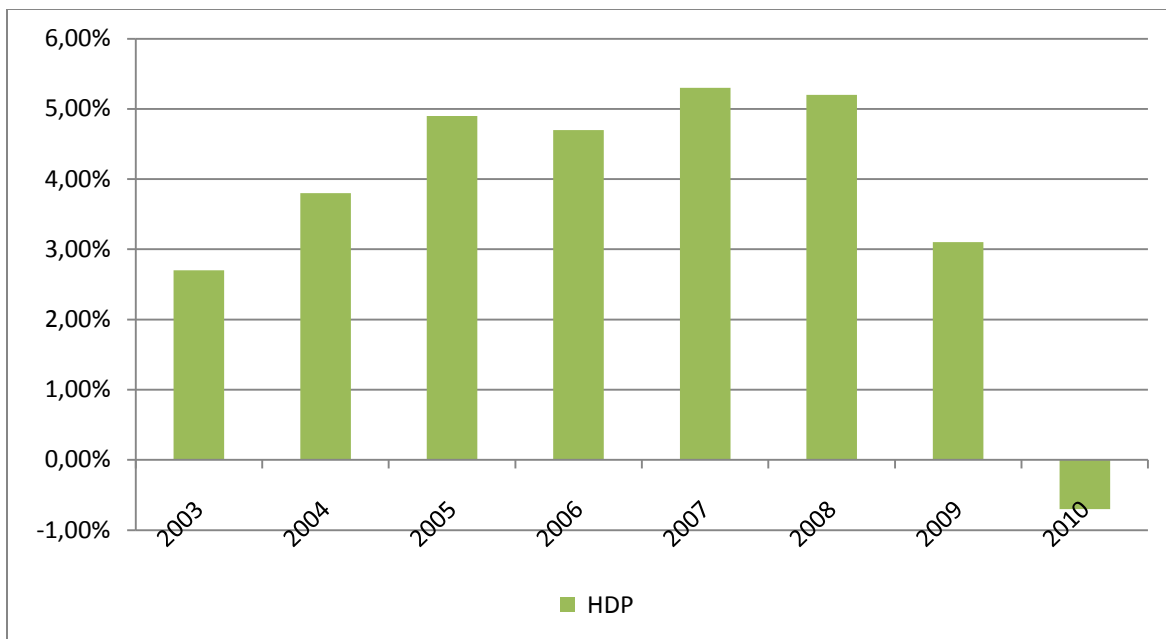

Zdroj: vlastné spracovanie, údaje dostupné na <http://sdw.ecb.europa.eu/home.do?chart=t1.6> online [12.2.2011]

Sprievodným javom krízy sú i výrazné prepady ekonomík spojené s poklesom produkcie oproti predchádzajúcim rokom. Vo Veľkej Británii klesol HDP v poslednom štvrtroku 2008 o 1,6%, čo bolo najviac za posledných 20 rokov. Veľký podiel na poklese

HDP mal najmä pokles stavebnej produkcie. Celosvetová produkcia v porovnaní s minulými rokmi výrazne klesla a ekonomika sa prepadla do recesie.

Graf č. 3.10: Vývoj ekonomickej produkcie vo svete

Zdroj: vlastné spracovanie, údaje dostupné na <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2012.html> online [26.2.2011]

Prostredníctvom kanálov sa nákaza šírila celým svetom. Ekonomickej recesii sa nevyhli ani európske štáty. Zasiahnuté boli i Česká republika a Slovensko. Faktory ako makroekonomická nerovnováha, morálny hazard v poskytovaní úverov, sekuritizácia pohľadávok, veľká otvorenosť finančných trhov a v neposlednom rade slabá regulácia bankového sektora a finančných inštitúcií zapríčinili jeden z navážnejších kolapsov svetovej ekonomiky. V snahe predísť podobným situáciám v budúcnosti začali vlády na celom svete prijímať rôzne regulačné opatrenia a sprísňovať podmienky na finančnom trhu. Do akej miery sa v nebezpečenstve a stratách ocitlo slovenské bankovníctvo? Hrozil enormný prepád, či krach finančných inštitúcií i v slovenskom bankovom sektore, alebo bola jeho regulácia dostatočná?

4 Analýza vplyvu finančnej a hospodárskej krízy na slovenský bankový sektor

Rast celkovej ekonomiky a hospodárstva závisí od rastu jednotlivých odvetví. Výrazným podielom k jej napredovaniu prispieva i bankovníctvo, ktorého súčasťou sú všetky bankové inštitúcie. Toto odvetvie predstavuje i podstatný integračný činiteľ, ktorý ovplyvňuje kvalitu a rozvoj celého hospodárskeho systému. Bankovníctvo má špecifické postavenie v spoločnosti. Zabezpečuje finančné operácie s vládou, domácimi, či zahraničnými klientami.

Na Slovensku sa bankovníctvo ako také začalo rozvíjať v 90. rokoch 20. storočia. K rozvoju bankovníctva a bankového sektoru prispel najmä nástup trhového hospodárstva. Postupne sa stalo jedným z najdôležitejších súčastí národného hospodárstva. Umožňuje efektívne využívať voľné peňažné prostriedky, sprostredkovať platobný styk, zhodnocovať kapitál a ponúka mnoho ďalších možností a služieb. Formovanie a zdokonaľovanie bankového sektora ovplyvňuje i celková makroekonomická situácia a vývoj. Za dvadsať rokov prešlo toto odvetvie mnohými kvantitatívnymi i kvalitatívnymi zmenami. V tejto kapitole sa hlbšie pozrieme na bankový sektor a do akej miery je tento sektor odolný voči vonkajším vplyvom mala na jeho vývoj finančná a hospodárska kríza.

4.1 Štruktúra a charakteristika bankového sektora na Slovensku

Dnes je v trhovej ekonomike dôležitá rozvinutá a stabilná banková sústava, dostatočná regulácia a zodpovedná kontrola. V minulosti bola banková sústava jednoduchá a spolu s vývojom ekonomiky sa neskôr diferencovala na jednotlivé stupne.

V rokoch 1948-1990, v období centrálne plánovanej ekonomiky bol bankový systém **jednostupňový**. V takomto jednostupňovom systéme realizuje všetky operácie jedna centrálna banka. V tomto období ňou bola **Štátna banka česko-slovenská (ŠBČS)**. V systéme môžu pôsobiť i ďalšie banky, tie sú však úzko špecializované a celkom závislé od rozhodnutí centrálnej banky. Medzi hlavné oblasti špecializácie v Československu v 2. polovici 20. storočia patrili:

- zahraničný obchod- Československá obchodná banka
- obyvateľstvo- Slovenská štátna sporiteľňa a Česká štátna sporiteľňa

- investičná výstavba- Investiční banka Praha.

Po roku 1990 prišla spolu s pádom centrálne plánovaného hospodárstva i reorganizácia bankovníctva a začal sa vytvárať priestor pre **dvojstupňový bankový systém**. Dnes je takáto dvojstupňová sústava charakteristická pre väčšinu vyspelých krajín. Sústava umožňuje vznik siete komerčných bánk a je založená na princípe oddelenia výkonu funkcií centrálnej banky od výkonu funkcií bánk komerčných. Prvý stupeň predstavuje centrálna banka a druhý je tvorený ostatnými komerčnými bankami. Jednotlivé stupne sú teda oddelené, čo znamená, že centrálna banka neuskutočňuje činnosti, ktoré sú v pôsobnosti komerčných bánk a komerčné banky zase nevykonávajú také úlohy, na ktoré má vyhradené právo centrálna banka.

Dvojstupňový bankový systém sa v rôznych krajinách líši v určitých stránkach. Jedná sa najmä o rôzny stupeň internacionalizácie, diferenciálne druhy bánk(univerzálne, či špecializované), vlastnícka forma bánk a v neposlednom rade veľkosť meraná pobočkovou sieťou.

V Slovenskej republike je stupeň internacionalizácie nízky, prevažujú univerzálne banky vo forme akciových spoločností.

Na Slovensku prvý stupeň predstavuje **Národná banka Slovenska**. Je centrálnou bankou, má nadradené postavenie a jej hlavnou funkciou je udržiavanie cenovej stability, zabezpečenie stabilného menového vývoja a regulácia bankového sektoru(určuje pravidlá a vykonáva bankový dohľad). Od roku 2009 je však slovenský bankový sektor súčasťou Eurosystému a zdieľa s ďalšími štátmi eurozóny spoločnú menu. V spolupráci s týmito štátmi sa podieľa i na spoločnej menovej politike, ktorú určuje **Európska centrálna banka (ECB)** a riadi sa i predpismi a zákonmi platnými v eurozóne. V súčasnosti patrí do Eurosystému 17 centrálnych bánk.

Centrálna banka vystupuje i ako banka štátu(vedie štátne účty a rozpočty) a banka bánk. Zabezpečuje vzťahy s centrálnymi bankami v zahraničí a medzinárodnými bankovými a finančnými inštitúciami. Emituje hotovostné peňažné prostriedky a udržiava devízové rezervy,disponuje s nimi a vykonáva devízové operácie.

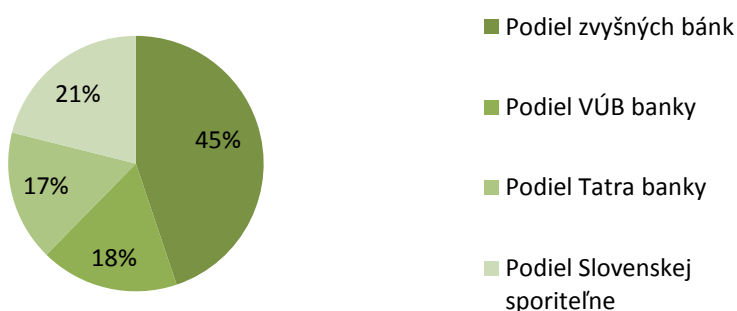
Druhý stupeň predstavujú **komerčné banky**. Podľa zákona 483/2001 Z.z. o bankách je komerčná banka právnická osoba založená ako akciová spoločnosť. Podlieha

pravidlám, zákonom a reguláciam, ktoré stanoví centrálna banka. Tá rozhodne i o udelení bankového povolenia. Základnou činnosťou obchodných bánk je prijímanie vkladov (pasívne obchody) a poskytovanie úverov (aktívne obchody) klientom. Medzi ďalšie činnosti bánk patrí:

- sprostredkovanie platobného styku a zúčtovania
- obchodovanie s finančnými nástrojmi peňažného a kapitálového trhu
- vydávanie a správa platobných prostriedkov
- poskytovanie záruk, otváranie a potvrdzovanie akreditívov
- Vydávanie a uloženie cenných papierov
- prenájom bezpečnostných schránok a ďalšie.

V súčasnosti (2010) na Slovensku pôsobí 28 obchodných bánk. Z toho 14 bánk má sídlo na území Slovenskej republiky a zvyšných 14 predstavujú pobočky zahraničných bánk. (Tabuľka č.4.1) Majoritnú pozíciu na trhu majú tri banky, ktorých suma aktív predstavuje 50% z celkovej sumy aktív všetkých bánk. Sú to VÚB Banka, Tatra Banka a Slovenská sporiteľňa.

Graf č. 4.1: Podiel troch najväčších bánk na celkovej bilančnej sume bankového sektora (%)

Zdroj:vlastné spracovanie, údaje dostupné na <http://www.nbs.sk/sk/statisticke-udaje/menova-a-bankova-statistika> online [18.4.2011]

Väčšina bánk pôsobiach na Slovensku je vo vlastníctve zahraničných skupín. Matkami bánk sú skupiny ako rakúska **ERSTE group**, ktorá je väčšinovým vlastníkom Slovenskej sporiteľne. Belgická **KBC**, 100%-tný vlastník ČSOB. 96%-tný podiel najväčšej banky VÚB vlastní **Intesa Holding International**. Medzi ďalšími vlastníkmi bánk sú

skupiny ako **Reiffeisen**, **Penta investment**, **Istrokapital SE** a ďalšie. Jedinou bankou vo vlastníctve Slovenskej republiky je Slovenská záručná a rozvojová banka. (www.sbaonline.sk)

Tabuľka č.4.1: Zoznam komerčných bánk na Slovensku

Banky so sídlom na Slovensku	Pobočky zahraničných bánk
ČSOB	AXA Bank Europe
ČSOB stavebná sporiteľňa	Banco Mais
Dexia banka Slovensko	BKS Bank
OTP Banka Slovensko	BRE Bank
Poštová banka	Citibank
Privatbanka	Commerzbank
Prvá stavebná sporiteľňa	Crédit Agricole Corporate and Investment Bank
Slovenská sporiteľňa	HSBC Bank
Slovenská záručná a rozvojová banka	ING bank
Tatra banka	J&T Banka
UniCredit Bank Slovakia	Komerční banka Bratislava
VOLKSBANK Slovensko	Oberbank
VÚB BANKA	The Royal Bank of Scotland
Wüstenrot, stavebná sporiteľňa	ZUNO BANK

Zdroj: vlastné spracovanie, údaje dostupné na <http://www.sbaonline.sk/sk/bankovy-sektor/banky-v-sr/> online [3.3.2011]

4.2 Regulácia bankového sektora

Činnosť komerčných bánk podlieha dohľadu a reguláciám, ktoré zabezpečuje a vykonáva Národná banka Slovenska. Banky sú povinné poskytovať NBS informácie o finančnej stabilite a výkonnosti. Najlepším zdrojom týchto informácií a spôsobom prezentovania sa predstavuje účtová závierka spoločne s ostatnými účtovými výkazmi, kde sú obsiahnuté

komplexné informácie o banke a jej situácii. Z dôvodu zefektívnenia informačnej povinnosti prešli účtové výkazy procesom vzájomnej konsolidácie. Tým sa zabezpečila i možnosť porovnávať jednotlivé situácie bánk i v medzinárodnom meradle.

Cieľom regulácie je predovšetkým zabrániť destabilizácii bankového sektora a obmedziť rizikovosť podnikania. V rámci regulácie NBS určuje pravidlá podnikania, dáva povolenia na výkon činností, vykonáva bankový dohľad a vedie register bankových úverov a záruk.

Jedným z najdôležitejších pravidiel podnikania v bankovom sektore je určenie kapitálovej primeranosti. **Kapitálová primeranosť** patrí i k nástrojom, ktorými možno hodnotiť bankové subjekty a ich finančnú situáciu a to z dôvodu, že kapitál banky je považovaný za najvhodnejší zdroj ochrany pred insolventnosťou.

Ukazovatele kapitálovej primeranosti sú medzinárodne zjednotené. Predstavujú percentuálny podiel vlastného kapitálu banky k rizikovo váženým aktívam. Rizikovo vážené aktíva sa členia do piatich kategórií s rôznymi rizikovými váhami. Čím vyššia je hodnota, tým menej sú ohrozené vklady klientov banky. Kapitálová primeranosť nesmie klesnúť pod zákonom stanovenú hranicu, ktorá je v súčasnosti 8%.

Vzorec č.4.1

$$KP = \frac{K + R}{RVA} * 100 \geq 8\%$$

K - kapitál banky

R –rezervy

RVA –rizikovo vážené aktíva banky

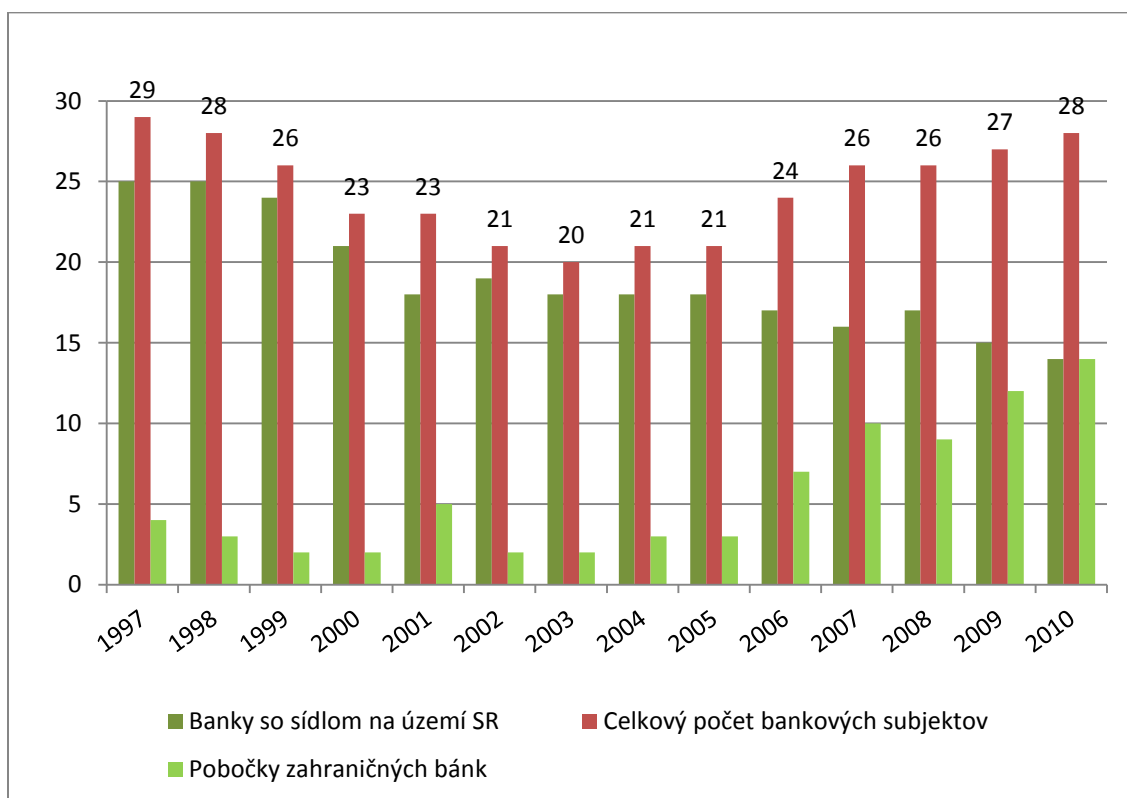
(Štefanko, 2000)

4.3 Vývoj bankového sektora do roku 2007

Slovenský bankový sektor prešiel počas svojej existencie mnohými zmenami. Jeho začiatky siahajú hlboko do minulosti, kedy sa povzniku Československej republiky vyvíjal najmä prostredníctvom družstiev. Dôvodom bol nedostatok domáceho kapitálu.

Tento vývoj postavený na princípoch trhovej ekonomiky bol však v roku 1945 prerušený prechodom na centrálne riadený bankový systém. Nová etapa vo vývoji bankovníctva prišla na prelome 80-tych a 90-tych rokoch spolu s pádom centrálne riadených ekonomík. Došlo k zmene štruktúry bankovej sústavy z jednostupňovej na dvojstupňovú, čo spolu s liberalizáciou bankovníctva vytvorilo priestor pre rozvoj, napredovanie a nárast konkurencie komerčných bánk. V roku 1993 už bolo na Slovensku 18 obchodných bánk a 10 bobočiek zahraničných bánk. V 2. polovici 90-tych rokov však začali narastať problémy s neschopnosťou bánk udržať stanovenú kapitálovú primeranosť, bankové subjekty nedisponovali dostatočným množstvom dlhodobých zdrojov. Bankový sektor bol v zlej finančnej situácii, hrozila insolventnosť a strata likvidity. Táto situácia si vyžiadala rozsiahlu reštrukturalizáciu, ktorej výsledkom boli prísnejšie pravidlá a dôkladnejšie kontrola. Dochádzalo k fúziam bánk, s ktorými súvisí i pokles počtu bankových subjektov v tomto období.

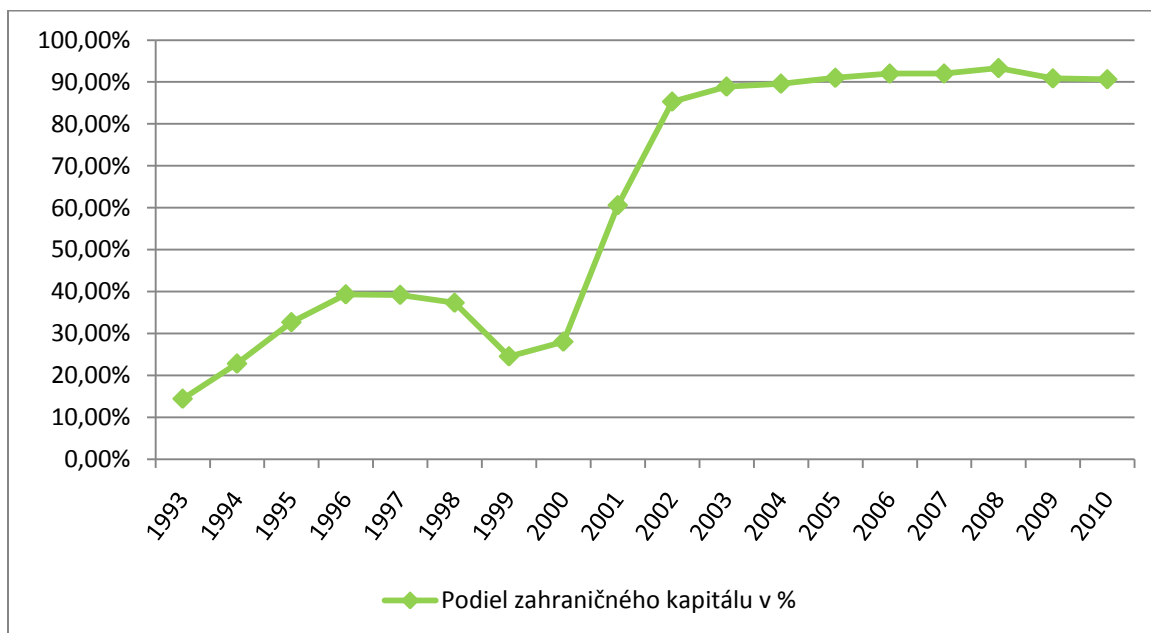
Graf č. 4.2: Počet bankových subjektov v rokoch 1997-2010

Zdroj: Vlastné spracovanie, údaje dostupné na <http://www.nbs.sk/sk/statisticke-udaje/prehľad-o-rozvoji-penazneho-sektora/rozvoj-bankoveho-sektora-sr> [1.3.2011]

Došlo i k doplneniu likvidity prostredníctvom transportu bánk do súkromného sektora. Vlastníctvo prešlo do rúk významných zahraničných skupín. Privatizácia opäť zabezpečila dostatočnú kapitálovú primeranosť, ktorá dosahovala v priemere v roku 1996 len 7,73% a až do roku 2001 kolísala okolo hranice 8%. V roku 2001 sa vyšplhala na úroveň 19,75% v priemere. (Tabuľka č.4.3) Proces reštrukturalizácie a privatizácie bol ukončený na začiatku 21.storočia. Po tomto období začal bankový sektor opäť úspešne napredovať a rozvíjať sa. Na grafe č.4.3 vidíme ako sa zmenila kapitálová štruktúra bankového sektora po roku 2001, kedy sa pomer zahraničného kapitálu na celkovom imaní bánk výrazne zmenil.

Graf č. 4.3: Vývoj podielu zahraničného kapitálu v bankovom sektore

Zdroj: Vlastné spracovanie, údaje dostupné na <http://www.nbs.sk/sk/statisticke-udaje/prehľad-o-rozvoji-penazneho-sektora> online [4.4.2011]

Po reštrukturalizácii bankovníctvo mohlo ďalej nerušene napredovať. Pozitívnom raste a rozvoji svedčí i nárast bilančnej sumy, ktorá sa od roku 2001 zvýšila do roku 2008 dvojnásobne. Rovnako sa vyvíjal i čistý zisk (EAT), ktorý v roku 2001 dosahoval hodnotu 301 mil € a v roku 2007 čistý zisk bankového sektora predstavoval 577,6 mil €. Ukazovateľ rentability aktív (ROA) sa stabilne držal okolo hodnoty 1,1% a kapitálová primeranosť bola vysoko nad požadovanou hranicou. Výraznejšie odchylky môžeme pozorovať v období po roku 2005, kedy sa spolu so vstupom do Európskej únie

konsolidovali podmienky podnikania, čo umožnilo nárastu pobočiek zahraničných bánk (Graf č.4.2) a kapitálová primeranosť klesla približne na 13%. (Tabuľka č.4.2)

Tabuľka č. 4.2: Vybrané ukazovatele bankového sektora

ukazovateľ	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
EAT mil.€	301	393	375,7	407,6	462	590,2	577,6	550	279
ROA %	1,02	1,17	1,17	1,15	1,05	1,27	1,12	0,9	0,5
ROE %	17,7	29,43	27,15	29,42	16,8	21,23	16,57	13,9	6,2
Kapitálová primeranosť %	19,75	21,3	21,59	18,68	14,79	12,98	12,44	12,4	12,06
bilančná suma mil.€	30 572	33 192	32 709	38 605	46 471	47 218	56 429	62 832	53 008
počet bankových subjektov	21	20	21	21	23	24	26	27	28

Zdroj: Vlastné spracovanie, údaje dostupné na <http://www.nbs.sk/sk/publikacie/publikacie-nbs/analyzy-slovenskeho-financneho-sektora> online [4.4.2011]

4.4 Vývoj a analýza bankového sektora v rokoch 2008-2009

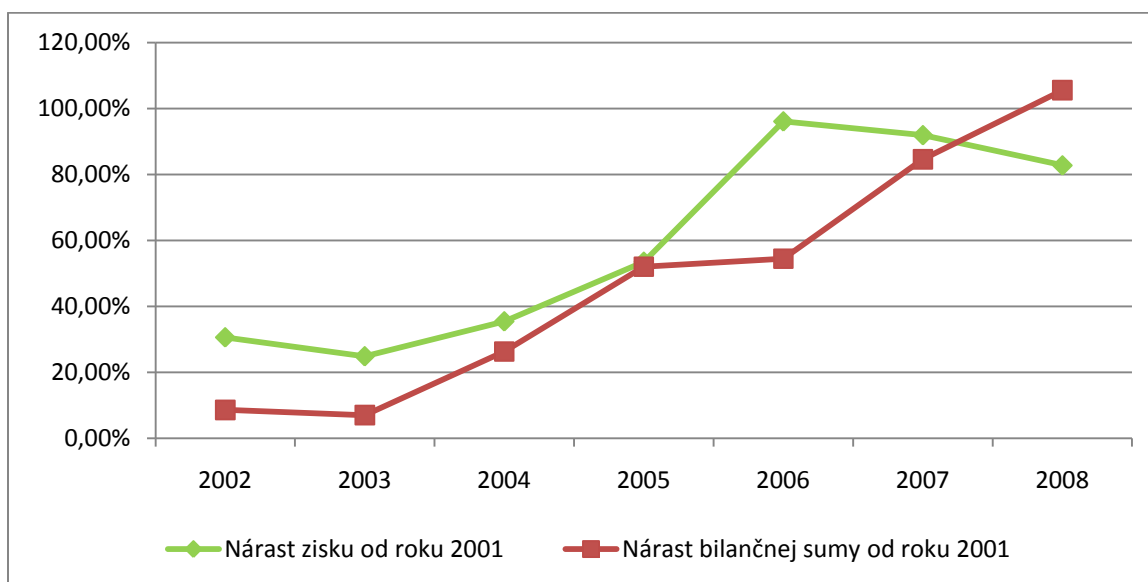
Toto obdobie je charakteristické svetovou finančnou krízou, ktorá sa odzrkadlila na finančných trhoch a bankovom sektore a v roku 2009 sa cez agregátne kanály dopytu preliala i do reálnej ekonomiky. Krízu sprevádzal spočiatku výrazný pád cien nehnuteľností, následne sa prepadli indexy na finančných trhoch. Aktíva bánk a finančných derivátov, ktoré vlastnili stratili svoju hodnotu, čo spôsobilo insolventnosť bánk, stratu ich likvidity a nakoniec bankrot. Mnohé banky boli zachraňované finančnou pomocou od štátov i MMF, ECB i FED. Pomoc nedokázala pokryť všetky straty a tak došlo i k celkovému kolapsu finančných trhov niektorých ekonomík. Na medzibankovom trhu dochádzalo z zmrazovaním úverov, stupňovala sa nedôvera a dochádzalo kvýkyvom základných úrokových sadzieb. V dôsledku pozastaveného úverového trhu a sporiacich opatrení sa ekonomiky následne dostali do recesie, pokleslo HDP a zvýšila sa

nezamestnanosť. Vďaka otvoreným finančným a obchodným trhom, prostredníctvom zahraničných investícií sa kríza prelievala z jednej krajiny do druhej ako nákaza.

Finančná kríza sa začala prejavovať už v roku 2007, kedy akciové trhy zaznamenali prudký pokles. Kríza vyvrcholila V roku 2008, keď došlo ku krachu finančných inštitúcií ako napríklad investičnej banky Lehman Brothers.

V roku 2008 nebol bankový sektor zastihnutý žiadnymi výraznejšími výkyvmi. Finančnou krízou bol zasiahnutý len okrajovo. Svedčí o tom i vývoj zisku, ktorý v danom roku poklesol len minimálne. Bilančná suma bánk dokonca medziročne vzrástla o 11%. (Graf č.4.4)

Graf č. 4.4: Vývoj bilančnej sumy a čistého zisku bankového sektora od roku 2001

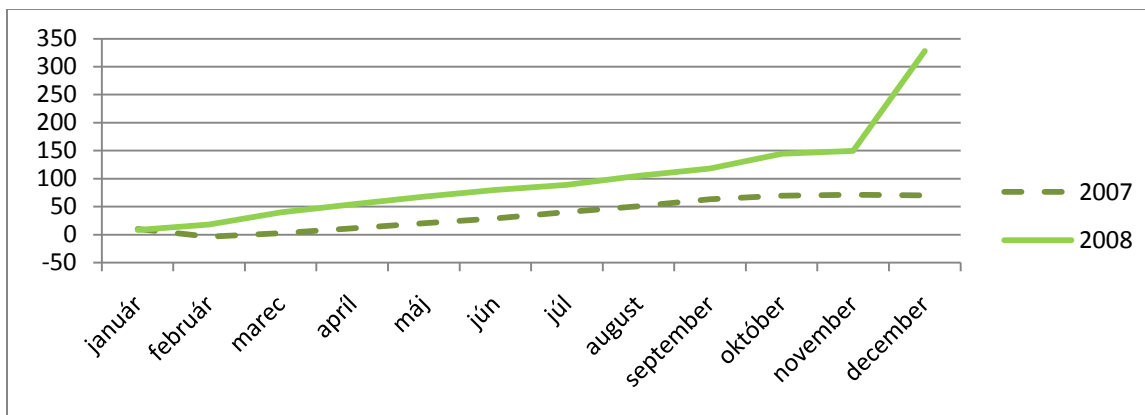

Zdroj: vlastné spracovanie, údaje dostupné na <http://www.nbs.sk/sk/publikacie/publikacie-nbs/analyzy-slovenskeho-financneho-sektora> online [5.4.2011]

V danom roku bolo zaznamenané stále vysoké tempo rastu úverov. Celkový objem úverov vzrástol za daný rok o 4 066 mil€, z toho tvorili úvery domácnostiam 2 788,2 mil€ a korporátne úvery 1 277,8 mil€. (www.nbs.sk) Podiel zlých úverov na celkovom objeme úverov sa pohyboval medzi hodnotami 2,1% až 2,5% (viz Graf č. 4.10), podobne ako v predchádzajúcom roku. Počas roka mierne vzrástla položka opravných položiek v porovnaní s rokom 2007. Na konci roka 2008 hodnota opravných položiek prudko vzrástla. (Graf č. 4.5) Opravné položky predstavujú dočasné zníženie aktív

komerčnej banky v dôsledku nesplácaných úverov, alebo ako následok zníženia trhovej hodnoty nakúpených cenných papierov, či iných portfóliových aktív.

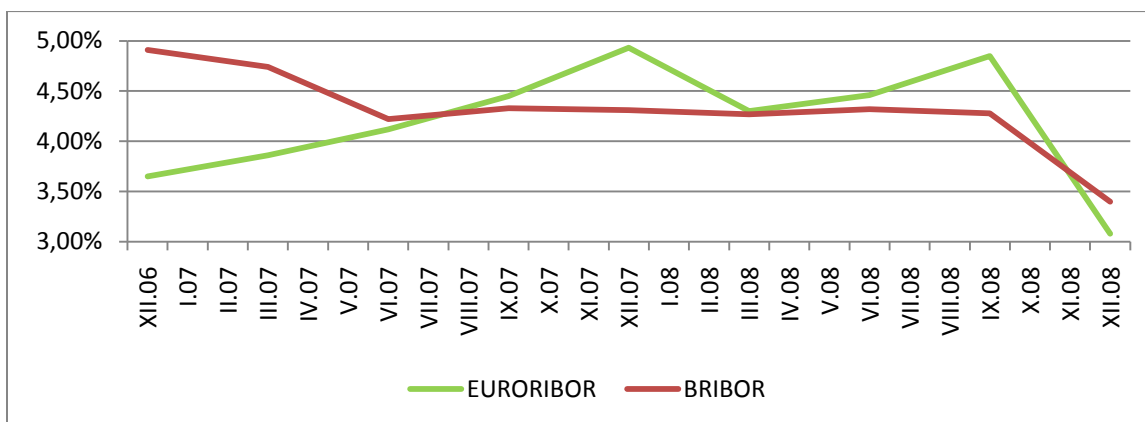
Graf č. 4.5: Tvorba opravných položiek, kumulatívne od 1.1. daného roku (mil €)

Zdroj: Vlastné spracovanie, údaje dostupné na <http://www.nbs.sk/sk/statisticke-udaje/menova-a-bankova-statistika/zdrojove-statisticke-udaje-penaznych-financnych-institucii#M1-12> online [5.4.2011]

Úrokové sadzby sa vyvíjali stabilne. Sadzby pre novoposkytnuté úvery sa pohybovali v rozmedzí od 6,5% až 8,5%. (www.openiazoch.zoznam.sk) Základná úroková sadzba BRIBOR si držala svoju stabilitu až do septembra roku 2008, zatiaľ čo EURORIBOR prechádzala prudkými výkyvmi, kvôli nepriehľadnej situácii a nedôvere na medzibankovom trhu. Až ku koncu roku 2008 došlo k prudšiemu poklesu základnej úrokovej sadzby. (Graf č. 4.6)

Graf č. 4.6: Vývoj základných úrokových sadzieb

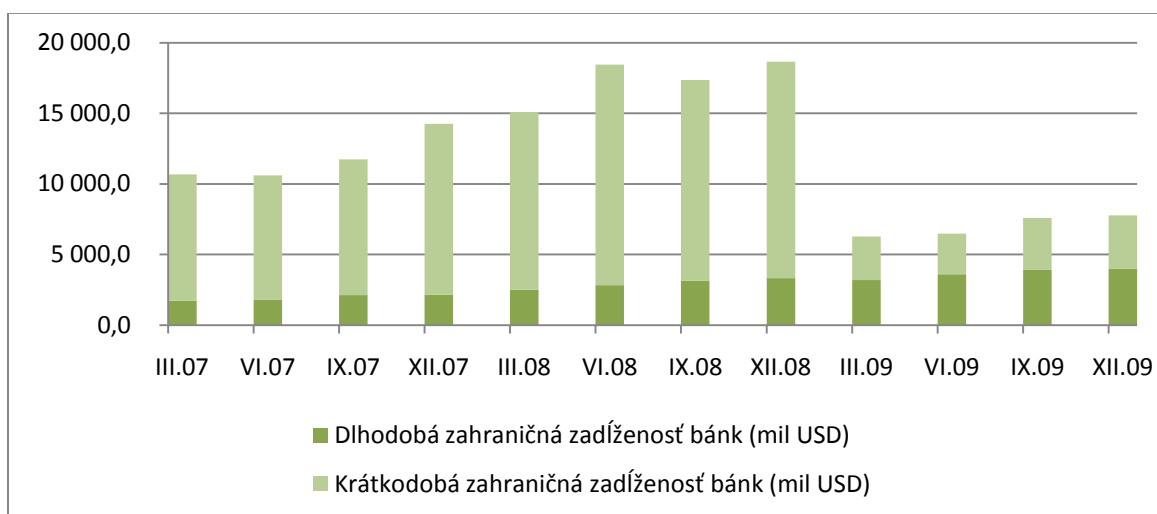

Zdroj: Vlastné spracovanie, údaje dostupné na <http://openiazoch.zoznam.sk/Zivot/makro/bribor.asp> online [5.4.2011]

V roku 2008 sa teda slovenský bankový sektor vyvíjal pozitívne. Výraznejšie výkyvy boli zaznamenané až ku koncu roka. Za priaznivou situáciou stojí viacero faktorov. Jedným z nich je i **nízka rozvinutosť a medzinárodná integrácia bankového sektora**. Tento faktor, ktorý za normálnych okolností rozvoj sektora spomaľoval, nám v čase finančnej krízy pomohol vyhnúť sa horším následkom a dopadom na finančný sektor. V čase formovania prvotných príčin krízy začínal bankový sektor na Slovensku fungovať v nových podmienkach po jeho reštrukturalizácii a ozdravení, preto sa rozvíjal pomalšie ako sektory okolitých krajín. Výhodou bolo i neinvestovanie do toxických CDO derivátov. Tie v portfóliach slovenských bánk nemali zastúpenie. V nových sprísnených pravidlách sa priaznivo odzrkadlila i dlhodobá **obozretná politika bánk** v procese poskytovania úverov. Rizikový profil klientov je posudzovaný relatívne prísne, čo zabraňuje vzniku sub-prime úverov. V neposlednom rade stojí za priaznivou situáciou i **ekonomický rast**, ktorý vzhľadom na expanziu podnikateľských aktivít a rast kúpyschopnosti obyvateľstva vytváral priaznivé podmienky pre alokáciu aktív do úverov.

Počas roka 2008 však dochádzalo k vzrastajúcej nedôvere na medzibankovom finančnom trhu, sprísnil sa podmienky poskytovania úverov. Niektoré subjekty úplne odmietali poskytovať medzibankové úvery. Obmedzenia sa dotkli i domácich bánk, o ktorých vypovedá podstatný pokles krátkodobých zahraničných úverov. Krátkodobá zadlženosť bankového sektora sa počas prvého kvartálu roka 2009 znížila z objemu 18 656,2 mil USD na hodnotu 6 278,5 mil USD. (Graf č 4.7)

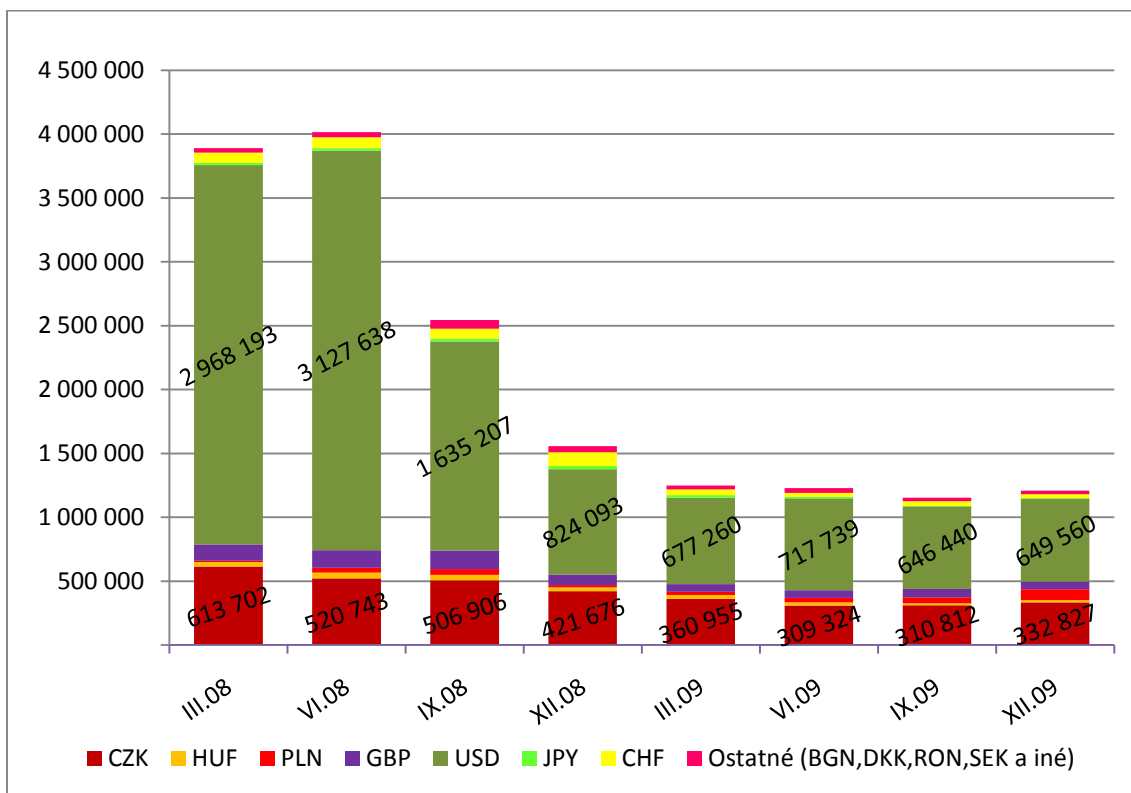
Graf č. 4.7: Vývoj zahraničnej zadlženosti bánk (mil USD)

Zdroj: Vlastné spracovanie, údaje dostupné na <http://www.nbs.sk/sk/statisticke-udaje/statistika-platobnej-bilancie/zahranicna-zadlzenost> online [18.4.2011]

V tomto období však okrem zmrazeniu úverových trhov čelili banky, ale i domácnosti v mnohých krajinách problémom s vysporiadávaním úverov v cudzích menách. Inštitúcie si požičali finančné prostriedky z krajiny so slabšou menou s cieľom dosiahnutia výhodnejších zdrojov. Kríza však stlačila hodnotu domácej meny dole a zahraničný dlh nečakane vzrástol. Vďaka konzervatívnemu charakteru slovenských bánk tento problém slovenský bankový sektor obišiel. Komerčné banky disponovali veľmi malým podielom zdrojov v cudzích menách(8,7%) na celkovom objeme cudzích zdrojov. V týchto úveroch mali najväčšie zastúpenie meny americký dolar (USD), česká koruna (CZK) a britská libra(GBK) . (Graf č. 4.8)

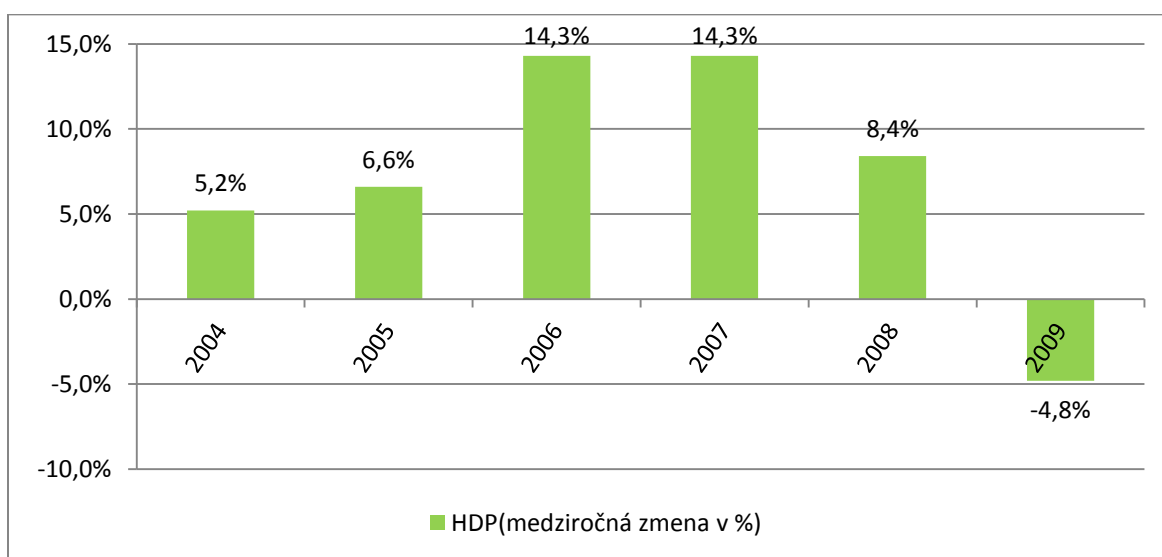
Graf č. 4.8: Objemy prijatých úverov v cudzích menách (tis €)

Zdroj: Vlastné spracovanie, údaje dostupné na <http://www.nbs.sk/sk/statisticke-udaje/menova-a-bankova-statistika/zdrojove-statisticke-udaje-penaznych-financnych-institucii#M4-04> online [20.4.2011]

V decembri 2008 sa kríza začala presúvať i do reálnej ekonomiky. V krajinách dochádzalo k poklesu ekonomickej aktivity, čo zaznamenala i Slovenská republika. Pokles HDP bol viditeľný už koncom roka 2008. V roku 2009 HDP podľa Štatistického úradu pokleslo medziročne o 4,8%. (Graf č. 4.9)

Graf č. 4.9: Vývoj HDP Slovenskej republiky (medziročne v %)

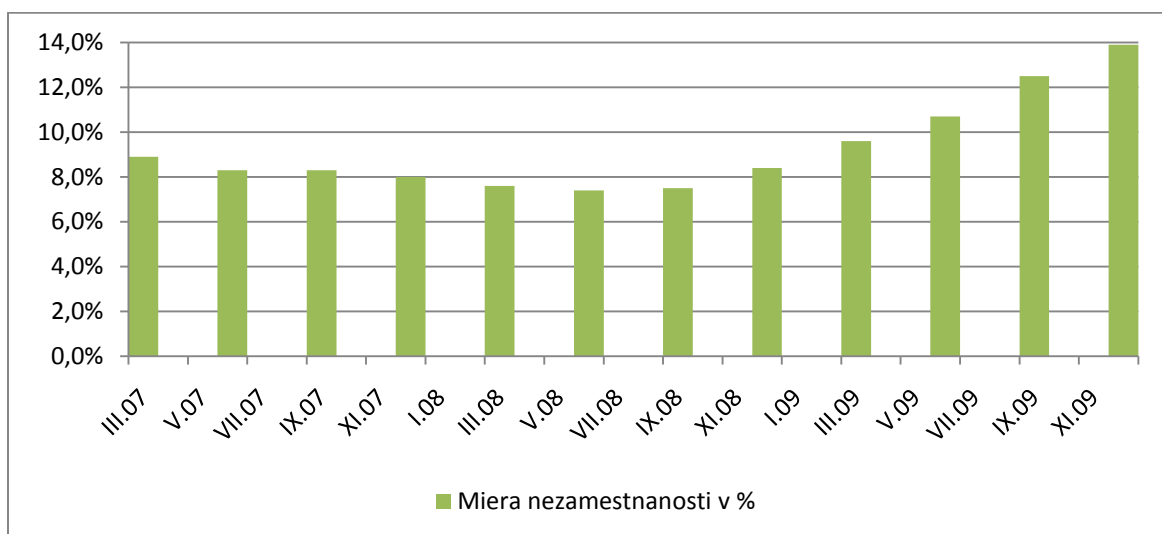

Zdroj: Vlastné spracovanie, údaje dostupné na

<http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=172> online [1.4.2011]

Nepriaznivá tendencia vývoja sa odzrkadlila i na zvyšujúcej sa nezamestnanosti obyvateľstva. Podniky čelili poklesu dopytu a pozastavenému úverovému trhu, v dôsledku čoho boli nútené prijať opatrenia vo forme znižovania nákladov, čo viedlo k prepúšťaniu a znižovaniu stavu zamestnancov. Nezamestnanosť začala stúpať v poslednom kvartáli roku 2008. O rok neskôr presiahla hranicu 13%. (Graf č. 4.10)

Graf č. 4.10: Vývoj miery nezamestnanosti (%)

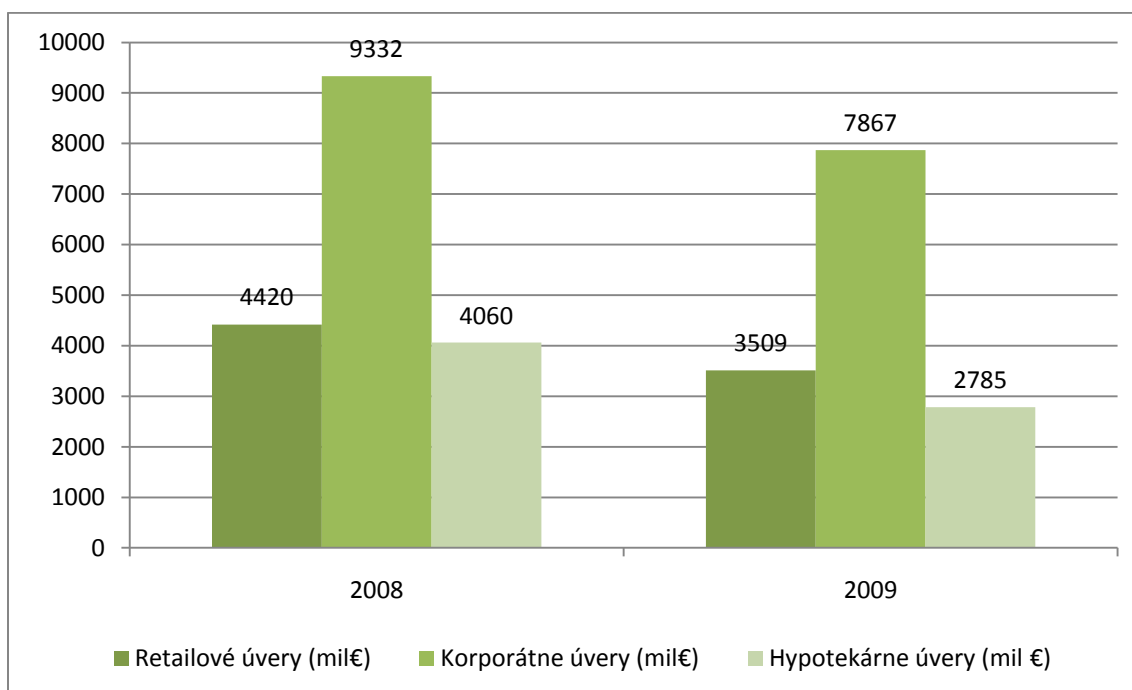

Zdroj: Vlastné spracovanie, údaje dostupné na

<http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=184> online [1.4.2011]

Narastajúca nezamestnanosť, pokles dopytu i ponuky, výrazné podnikové straty, nejasnosť budúceho vývoja. To všetko sa odzrkadlilo na finančnej situácii obyvateľstva i podnikovej sféry a výrazne sa dotklo i bankového sektora. Banky boli nútené sprísniť kritéria na poskytovanie úverov, pretože budúce finančné výsledky podnikov a mzdové príjmy obyvateľstva sa nedali v nestabilnej situácii odhadnúť. Obyvateľstvo malo obavy o stratu zamestnania, preto volili zvýšenú opatrnosť pri zadlžovaní sa. Podniky volili menšie riziko a neinvestovali do nových projektov a nečerpali nové investičné úvery. Výsledkom týchto obáv a nezájmu o pôžičky bol výrazný medziročný pokles objemu nových úverov. V podnikovom sektore objem úverov klesol o 15,7% v porovnaní s predchádzajúcim rokom. V roku 2008 tvoril celkový objem korporátnych úverov 9 332 mil. €, zataľ, čo v roku 2009 to bolo 7 867 mil. €. V retailovej sfére bol pokles ešte výraznejší. Množstvo úverov poskytnuté domácnostiam kleslo o 20,6%. Celkový objem úverov poskytovaných na nehnuteľnosti (celkovo v podnikovej i retailovej sfére) klesol medziročne o 31,4%. Najvyšší medziročný pokles, až 52,36%, bol zaznamenaný v poskytovaní investičných úverov podnikom. (viz Graf č. 4.11)

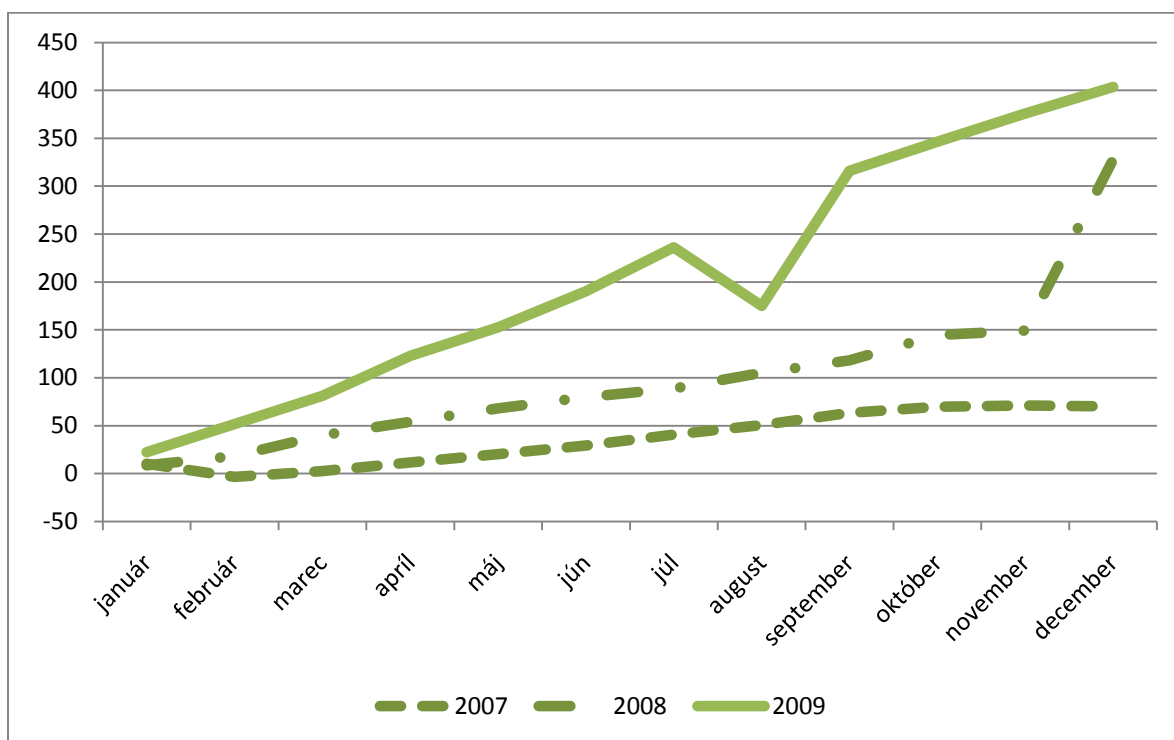
Graf č. 4.11: Objem nových úverov v mil €

Zdroj: Vlastné spracovanie, údaje dostupné na <http://www.nbs.sk/sk/statisticke-udaje/menova-a-bankova-statistika/zdrojove-statisticke-udaje-penaznych-financnych-institucii#M1-12> online [3.4.2011]

Zhoršujúca sa finančná situácia domácností a podnikov sa odzrkadlila i vo zvyšujúcej sa tendencii pri tvorbe opravných položiek. Stále viac úverov sa zaraďovalo do rizikových kategórií s omeškanými splátkami. To viedlo k rastúcemu tempu tvorby opravných položiek. Prudký nárast tvorby opravných položiek na úvery bol zaznamenaný už na konci roku 2008. Od novembra vzrástla hodnota dvojnásobne. Nasledujúci rok pokračoval nárast opravných položiek extrémne rýchlym tempom. Na konci roku 2009 sa dostali na hodnotu 403 mil €, čo je 5,7-krát vyššia v porovnaní s koncom roka 2007. V roku 2007 rástli opravné položky v priemere medzimesačne o 20%. Počas roka 2008 rástli relatívne rovnakým tempom. V prvom polroku 2009 však už vzrastali v priemere medzimesačne o 50%. V druhej polovici roka sa tempo rastu spomalilo. (Graf č. 4.12)

Graf č. 4.12: Tvorba opravných položiek (kumulatívne od 1.1. v mil €)

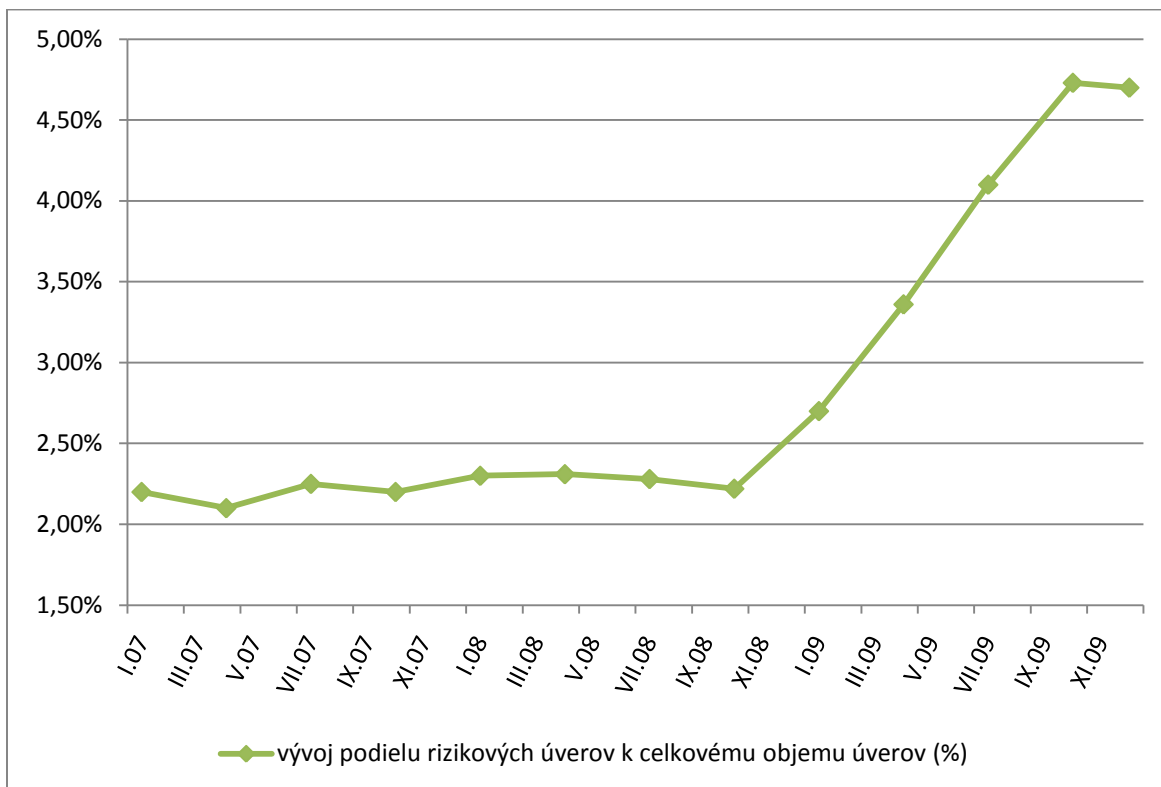

Zdroj: Vlastné spracovanie, údaje dostupné na <http://www.nbs.sk/sk/statisticke-udaje/menova-a-bankova-statistika/zdrojove-statisticke-udaje-penaznych-financnych-institucii#M1-12> online [5.4.2011]

Za tvorbou opravných položiek stál zvyšujúci sa podiel rizikových nesplácaných úverov na celkových úveroch bánk. V júli 2009 podiel presiahol 4% a v septembri sa vyšplhal takmer na hranicu 5%. V porovnaní s predchádzajúcimi rokmi sa podiel zvýšil o takmer 3 p.b., čo znamená viac ako 100%-ný nárast rizikových úverov. (Graf č. 4.13)

Práve podiel rizikových úverov a následná tvorba opravných položiek na tieto úvery prispel k poklesu bilančnej sumy bánk. Výrazne sa však podielal na enormnom poklese ziskov bankového sektora a zapríčinil stratové výsledky hospodárenia niektorých bánk. Z celkového sektora sa ocitlo v mínusových položkách len 5 bánk.

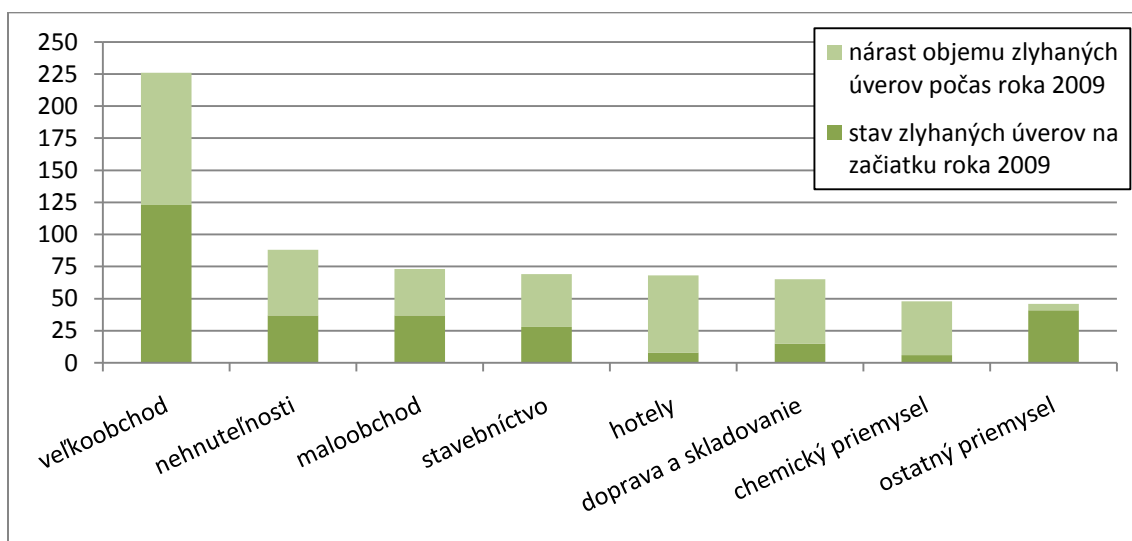
Graf č. 4.13: Vývoj podielu rizikových úverov na celkovom objeme úverov (%)

Zdroj: Vlastné spracovanie, údaje dostupné na <http://www.nbs.sk/sk/publikacie/publikacie-nbs/analyzy-slovenskeho-financneho-sektora> online [5.4.2011]

Intenzitu s akou nepriaznivá situácia zasiahla podnikovú a výrobnú sféru odzrkadľuje i objem zlyhaných úverov v jednotlivých hospodárskych odvetviach. Za necelý rok stúpol objem zlyhaných úverov poskytnutých do odvetví ako stavebníctvo, maloobchod, veľkoobchod či hotelierstvo dvojnásobne. V stavebníctve objem úverov narástol z 28 mil € za rok o 41 mil €, čo predstavuje nárast o 146%. Najväčší nárast zlyhaných úverov bol zaznamenaný v odvetví hotelierstva, kde za rok stúpol objem zlyhaných úverov o 750% oproti objemu na začiatku roka 2009. Kríza sa dotkla i chemického priemyslu a neobyšla ani dopravný priemysel. V dopravnom priemysle sa zvýšil objem zlyhaných úverov počas roka 2009 o 330% . Za necelý rok dvojnásobne narástla hodnota zlyhaných úverov poskytnutých na nehnuteľnosti. (Graf č. 4.14)

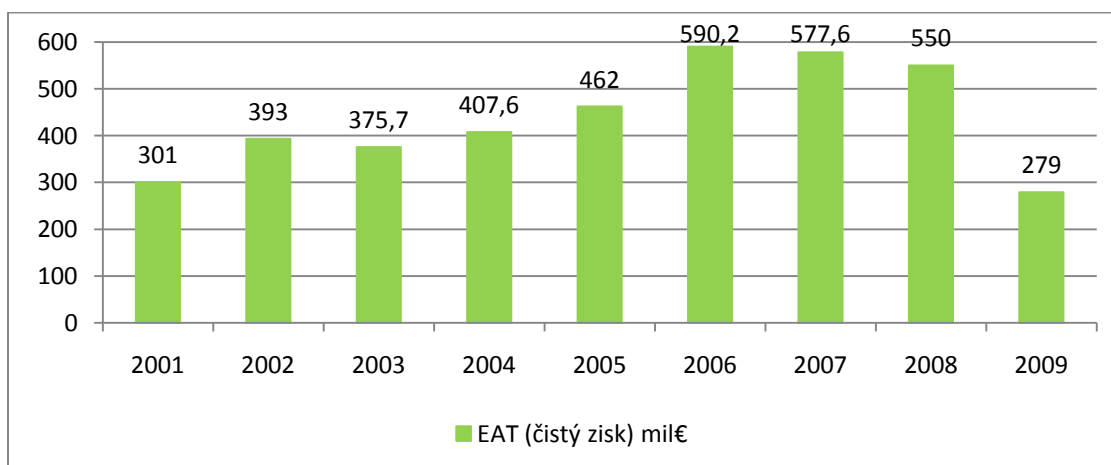
Graf č. 4.14: Nárast objemu zlyhaných úverov vo vybraných odvetviach (mil €)

Zdroj: vlastné spracovanie, údaje dostupné na http://www.nbs.sk/_img/Documents/_Dohlad/ORM/Analyzy/2009-2.pdf online [18.4.2011]

Predchádzajúce faktory a ich postupný vývoj vytvorili nepriaznivú situáciu pre zisky bankového sektora. V dôsledku znižovania objemu úverov a náraste podielu nesplácaných úverov klesli celkové výnosy z aktívnych obchodov bánk (úrokové výnosy, ktoré predstavujú hlavné bankové výnosy), čo malo na čistý zisk sektora negatívny dopad. Rovnako ako i vyššia tvorba opravných položiek a odpis zlyhávajúcich úverov prispel k poklesu ziskov.

Graf č. 4.15: Čistý zisk bánk v jednotlivých rokoch (mil €)

Zdroj: vlastné spracovanie, údaje dostupné na <http://www.nbs.sk/sk/statisticke-udaje/menova-a-bankova-statistika/zdrojove-statisticke-udaje-penaznych-financnych-institucii#M1-12> online [2.4.2011]

Čistý zisk (EAT) bánk klesol v porovnaní s predchádzajúcim rokom na polovicu. Zatiaľ, čo v roku 2008 predstavoval čistý zisk bankového sektora 550 mil € v roku 2009 klesol o 271 mil €. (Graf č. 4.15)

Zlá situácia sa odrazila i na poklese bilančnej sumy (Graf č. 4.16). Za poklesom stál zvýšený podiel úverov oproti vkladom. Medziročne poklesli celkové aktíva a pasíva bánk o 15,6%. Znížilo sa i vlastné imanie bánk, ktoré v roku 2008 dosahovalo celkovú hodnotu 2 318,2 mil. € a štvrtročne malo rastúcu tendenciu. Počas roka 2009 sa však vlastný kapitál postupne znižoval a na konci obdobia predstavoval objem vlastného kapitálu bankového sektora 2 074,3 mil. €. (Tabuľka č. 4.3)

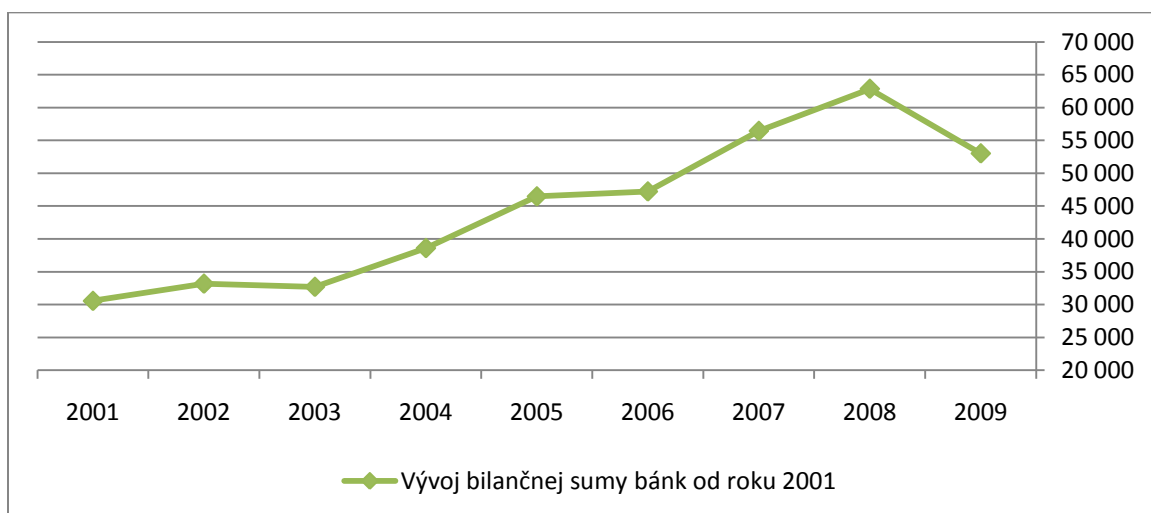
Tabuľka č. 4.3: Objem vlastného kapitálu bánk a kapitálová primeranosť

Rok	2005	2006	2007	2008	2009
Vlastný kapitál (mil.€)	1472,7	1474,4	1616,8	2318,2	2074,3
Kapitálová primeranosť (%)	14,79	12,98	12,44	12,4	12,06

Zdroj: Vlastné spracovanie, údaje dostupné na <http://www.nbs.sk/sk/publikacie/publikacie-nbs/analyzy-slovenskeho-financneho-sektora> online [3.4.2011]

So znížením vlastného kapitálu by mohlo dôjsť k ohrozeniu schopnosti dodržať požadovanú kapitálovú primeranosť. Tomu sa však bankový sektor vyhol. (Tabuľka č. 4.3) Síce dochádzalo k znižovaniu vlastného kapitálu bánk, no rovnako došlo i k poklesu nových úverov a teda nebol spôsobený nárast rizikovo vážených aktív. Priemerný podiel kapitálu k rizikovým aktívam sa s malým poklesom zachoval i v roku 2009. Minimálny počet bankových subjektov sa ocitol v blízkosti hranice 8%. Dokonca vo väčšine prípadov disponovali domáce slovenské banky vyššou primeranosťou vlastných zdrojov ako ich materské banky v zahraničí. Niektoré materské banky museli pristúpiť k rekapitalizácii a zvýšili objem kapitálu za pomoci vládnych zdrojov. Najvyšší objem kapitálu získali Dexia (rekapitalizovaná francúzskou, belgickou a luxemburskou vládou v objeme vyše 7 mld. €) a skupina KBC (rekapitalizovaná belgickou vládou vo výške 3,5 mld.€). Ďalšiu pomoc prijali i skupiny ako ERSTE, či Volksbank. (NBS 2009) Práve kvôli rekapitalizácii a doplneniu likvidity dochádzalo vo svete taktiež k sťahovaniu kapitálu matkami zo svojich dcérskych spoločností. Na Slovensku však zahraničné vlastnícke spoločnosti na imanie dcérskych bánk nesiahli.

Graf č. 4.16: Vývoj bilančnej sumy (mil €)

Zdroj: Vlastné spracovanie, údaje dostupné na <http://www.nbs.sk/sk/statisticke-udaje/menova-a-bankova-statistika/zdrojove-statisticke-udaje-penaznych-financnych-institucii#M1-12> online [3.4.2011]

Slovenský bankový sektor obstál počas krízových rokov i v makro stresovom testovaní finančného sektora. Národná banka Slovenska vykonáva od roku 2005 vlastné stresové hodnotenie domáceho finančného sektora, no po nepriaznivom vývoji makroekonomických premenných bolo **Výborom pre európsky bankový dohľad (CEBS)** iniciované a realizované rozšírené **stresové testovanie** bánk v bankovom sektore Európskej únie. Cieľom testovania bolo odhadnúť celkovú odolnosť bankového sektora, schopnosť absorbovať možné budúce šoky a zhodnotiť závislosť bánk od opatrení podpory z verejných zdrojov. Stresové testovanie bolo založené na spoločne dohodnutých makroekonomických scenároch (základnom a nepriaznivom), ktoré zahŕňali súbor makroekonomických premenných. Scénare boli navrhnuté v úzkej spolupráci s ECB a Európskou komisiou. Predpokladalo sa tiež zhoršenie podmienok na finančných trhoch a šoky v úrokových mierach na zachytenie zvýšenia rizikovej prémie spojenej so zhoršením podmienok na trhoch štátnych dlhopisov v EÚ. (www.nbs.sk) Tieto stresové testy preukázali, že slovenský bankový sektor je stabilný a odolný voči nepriaznivým ekonomickým vývojom. Paradoxne v roku 2009, kedy bola kríza intenzívnejšia, dopadli domáce banky v stres-testoch lepšie ako v predchádzajúcom roku.

Počas roka 2009 bankový sektor čelil výraznejším výkyvom ako v predchádzajúcom roku. Všetkým bankovým subjektom sa zisk znížil s výnimkou

Všeobecnej Úverovej Banky (VÚB), ktorá si udržala úroveň zisku z predchádzajúceho roka, dokonca svoj zisk nepatrne zvýšila o necelé 1%. Niektoré obchodné banky ako **Dexia Banka**, **OTP Banka**, **Volksbank** a **Československá Obchodná Banka(ČSOB)** sa vyrovnávali so stratami. (Tabuľka č 4.4) **Dexia Banka** sa vysporiadávala so stratou už v roku 2008.

Tabuľka č. 4.4: Zisk ôsmich bánk s najväčším podielom v bankovom sektore

	2007	2008		2009	
	čistý zisk (tis €)	čistý zisk (tis €)	medziročná zmena (%)	čistý zisk (tis €)	medziročná zmena (%)
VÚB	116179	144825	24,66%	146240	0,98%
Tatra banka	105576	120331	13,98%	94884	-21,15%
SLSP	136991	155713	13,67%	30000	-80,73%
UniCredit	46518	71777	54,30%	22104	-69,20%
Volksbank	9435	10523	11,53%	-8107	-177,04%
Dexia	13542	-90554	-768,69%	-13206	-85,42%
ČSOB	37552	28496	-24,12%	-16428	-157,65%
OTP	11528	10994	-4,63%	-24617	-323,91%

Zdroj: Vlastné spracovanie, údaje dostupné na <http://www.sbaonline.sk/sk/bankovy-sektor/banky-v-sr/> online [3.4.2011]

Záver

Predpokladom stabilne rastúcej a rozvíjajúcej sa ekonomiky je zdravý finančný systém. Systém, ktorý si zachová stabilitu i v nepriaznivých podmienkach. V dnešných časoch globalizácie a otvorených ekonomík sú jednotlivé trhy a systémy prepojené, navzájom sa ovplyvňujú a prelínajú. Poskytujú tak úrodnú pôdu pre šírenie pozitívnych, no bohužiaľ i negatívnych prvkov. V minulých rokoch bola právom najobávanejším prvkom globálna kríza, ktorá sa dotkla všetkých svetových regiónov. Ovplyvnila i ekonomiku Slovenska.

V prvej časti práce je stručne zhrnutá teória finančných kríz od jednotlivých druhov kríz, cez ich historický vývoj, snahu predpovedať ich vznik a dopady v rámci štyroch generácií krízových modelov. Je zameraná i na problematiku ozdravovania a pomoci krajinám postihnutých dlhovými a finančnými problémami. V závere časti je poskytnutý krátky prehľad kríz v 20. storočí.

V ďalšej kapitole sa objasnili dôvody vzniku finančnej a hospodárskej krízy v roku 2008, ktorá začala ako lokálny problém na americkom hypotekárnom trhu, no cez toxické aktíva a otvorené finančné trhy, sa rýchlo presúvala do celého sveta. Na jej začiatku bola vznikajúca realitná bublina a špekulácie s realitami, no zďaleka neboli jediným faktorom jej vzniku. Pod vznik krízy sa podpísal morálny hazard, nadmerná úverová expanzia i sekuritizácia finančných aktív, ktorá umožnila vznik finančných derivátov CDO, krytých hypotekárnymi pohľadávkami. Vysoký rating CDO a prepojené finančné trhy umožnili finančným inštitúciám na selom svete investovať do týchto derivátov. Tie však spoločne s úpadkom dlžníkov a pádom cien nadhodnotených aktív stratili svoju hodnotu a stali sa bezcennými, čo viedlo ku krachu spoločností a kolapsu trhov. Kríza zasiahla investície, zmrazila medzibankový trh a problémy sa začali odzrkadľovať v hospodárstve. Došlo k sprísneniu podmienok poskytovania úverov, následne k poklesu investícií a produkcie. Na konci roka 2008 sa už nehovorilo len o finančnej kríze, ale i o hospodárskej, ktorá výrazne ovplyvnila a spomalila celú svetovú ekonomiku.

Praktická časť je zameraná na identifikáciu dopadov krízy na slovenské hospodárstvo a bankový sektor s cieľom odhaliť výkyvy spôsobené otrasmi na svetových finančných a ekonomických trhoch. V súčasnosti obsahuje sektor 28 bánk a pobočiek

zahraničných bánk, z toho 27 je vo vlastníctve zahraničných bankových skupín. Počet pobočiek zahraničných bánk sa zvýšil po vstupe Slovenskej republiky do Európskej Únie. V roku 2001 prešiel bankový sektor rozsiahlou reštrukturalizáciou, počas ktorej došlo i k sprísneniu podmienok v bankovníctve, čo pomohlo udržať bankový sektor počas finančnej krízy stabilný. Zatiaľ, čo vo svete dochádzalo ku kolapsom významných finančných inštitúcií akými boli investičné spoločnosti Lehman Brothers, Meryl Lynch, Bear Streams, Northern Rock a indexy na svetových burzách sa prepadávali, finančná kríza slovenský bankový sektor príliš neovplyvnila. Poukazujú na to i výsledky bankového sektora počas roka 2008. V sektore nedochádzalo k výrazným problémom. V roku 2008 sa zvyšoval objem úverov a rástla i celková bilančná suma. Napriek faktu, že vo svete dochádzalo k masívnym výberom finančných prostriedkov z bánk na Slovensku sa vklady zvýšili. Narástli na konci roka 2008, kedy sa slovenské domácnosti pripravovali na príchod novej meny a využili možnosť automatického prevodu koruny na euro prostredníctvom vkladov v bankách. Mierne výkyvy sa však v sektore ukázali. V poslednom kvartáli roku 2008, keď slovenská ekonomika pociťovala prvé záchvevy hospodárskej krízy sa situácia mierne zhoršila. V bankovom sektore sa nepriaznivý vplyv premietol do poklesu ziskov o 10% oproti predchádzajúcemu obdobiu. Zmena nastala i v objeme krátkodobých zahraničných úverov, ktorý začal klesať. Dôvodom bol zmrazený medzibankový trh a sprísnené pravidlá poskytovania úverov. Výhodou v tomto období bola skutočnosť, že slovenské banky majú konzervatívny charakter a v portfóliach cenných papierov sa nenachádzali „toxické“ deriváty. Deriváty neboli obsiahnuté ani v dcérskych spoločnostiach a fondoch bánk a to z dôvodu silnej regulácie zo strany štátu a NBS. Ďalším pozitívom bol fakt, že i napriek zahraničným vlastníkom bánk nedošlo k javu, keď materské banky odčerpávali zdroje z dcérskych spoločností, ktorého sa vo svete obávali. Slovenský bankový sektor si teda udržal svoju stabilitu a odolal turbulentiam na finančných trhoch.

Rok 2009 už, ale tak ústretový nebol. Kríza vo svete sa z finančných trhoch naplno presunula do svetového hospodárstva a potlačila ekonomiku na dno. Klesla celková produkcia i dopyt, ovplyvnený bol i export, čo sa odzrkadlilo i v Slovenskej republike, keď HDP poklesol medziročne o 4,8% a nezamestnanosť sa zvýšila na 14%. To sa odrazilo i v bankovom sektore práve z dôvodu orientácie komerčných bánk na sektor domácností a podnikov, ktorých ekonomická situácia sa rovnako zhoršila z dôvodu poklesu dopytu a príjmov. Ekonomické subjekty sa vysporiadávali s nemalými problémami. Počas roka sa

výrazne znížil objem novoposkytnutých úverov celkovo o 18,15%. Mierne poklesol objem vkladov. Došlo však k extrémnemu nárastu podielu zlyhaných úverov na celkovom objeme úverov, takmer na 5%. Prudko vzrástla i tvorba opravných položiek na rizikové úvery. Objem opravných položiek bol 5-násobne vyšší ako v predchádzajúcom roku. Tieto faktory nepriaznivo ovplyvnili zisky bánk. Čistý zisk bankového sektora klesol o viac ako 50% oproti minulému obdobiu. Niektoré bankové subjekty vykazovali i stratu.

Pozitívnym javom je, že i napriek nepriaznivým faktorom nevykazoval bankový sektor stratu a celkovo dosahoval stále zisk. Úspech dosiahol i v makrostresovom testovaní bánk, kde sa potvrdila stabilita domáceho sektora i jeho odolnosť voči vonkajším vplyvom. Celková analýza potvrdzuje, že slovenský bankový sektor je pevným pilierom slovenského finančného systému. Faktory, ako silná regulácia konzervatívny charakter a nízka otvorenosť, ktoré sektor za iných okolností spomaľujú a brzdia jeho rast sa v nepriaznivých časoch ukázali ako záchrana, ktorá bankovníctvo a finančné inštitúcie ochránila pred kolapsom a udržala úspory ekonomických subjektov v bezpečí.

Použitá literatúra

Tlačené publikácie

1. ACHARYA, V., RICHARDSON, M.: Restoring financial stability, New Jersey: John Wiley and Sons, 2009. p.401, ISBN 978-0-470-49934-4.
2. BORDO, M.D.: Financial Crises: Lessons from History. The fifth Garderen Conference on International Finance. Erasmus Universiteit, Rotterdam, April, 1987.
3. DVOŘÁK, P.: Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize, 1. vyd, Praha C.H.Beck, 2008, ISBN 978-80-7400-075-1
4. EICHENGREEN, B. – BORDO, M. D.: Crises now and then: What lessons from the Last Era of Financial Globalization? NBER Working Paper Series – WP 8716. National Bureau of Economic Research Cambridge, January, 2002, s. 40.
5. KAMINSKY, G. – LIZONDO, S. – REINHART, C.M.: Leading Indicators of Currency Crises. IMF Staff Papers. Vol. 45. No 1, March 1998, s. 15
6. KOHOUT, P.: Finance po krizi, 1.vyd. Praha: Grada Publishing, 2009, s. 224 ISBN 978-80-247-3199-5.
7. KOTLEBOVÁ, J.: Medzinárodné finančné centrá, Bratislava, Iura Edition 2006, s. 288 ISBN 80-8078-109-5.
8. KRUGMAN, P.: A Model of Balance-of-Payments Crises, Journal of Money, Credit and Banking. Vol. 11, August, 1979
9. KRUGMAN, P.: Návrat ekonomické krize, 1.vyd. Praha: Vyšehrad, 2009, s. 176 ISBN 978-80-7021-984-3.
10. MISHKIN, F.S.: Understanding Financial Crises: A Developing Country Perspective. In.: Bruno, M.-Pleskovic, B.: Annual World Bank Conference on Development Economics 1996. World Bank, Washington, 1996 s.29.
11. PRNO, I., PhDr. ŠTEFANKO, P.: Bankovníctvo 1.vydanie IRIS Bratislava 2000, s. 188 ISBN-80-89018-12-2.

Elektronické publikácie:

12. ČÁRSKY, R., GAVURA, M.: Identifikácia a príčiny menových kríz, BIATEC, Bratislava: I+I print 1999, ISSN 1335-0900 online [cit.1.2.2011] dostupné na http://www.nbs.sk/_img/Documents/_PUBLIK_NBS_FSR/Biatec/Rok1999/BIATEC_8_1999.pdf
13. NÁRODNÁ BANKA SLOVENSKA: Analýza slovenského finančného sektora 2009, Národná banka Slovenska, 2009, ISBN 978-80-8043-149-5 online [cit.1.4.2011] dostupné na http://www.nbs.sk/_img/Documents/_Dohlad/ORM/Analyzy/2009-1.pdf

Ostatné zdroje:

14. Informácia NBS k stresovému testovaniu výborom európskych bankových dohládov, online [18.4.2011], dostupné na http://www.nbs.sk/sk/informacie-pre-media/tlacove-spravy/detail-spravy/_informacia-nbs-k-stresovemu-testovaniu-vyborom-europskych-bankovych-dohladov
15. Lending by the IMF, online [3.12.2010] dostupné na <http://www.imf.org/external/about/lending.htm>
16. Ďalšie úlohy Eurosystemu, online [3.12.2010] dostupné na http://www.ecb.int/ecb/educational/facts/orga/html/or_010.sk.html
17. Dot-com bubble, online [1.2.2011] dostupné na http://en.wikipedia.org/wiki/Dot-com_bubble
18. Hospodárske krízy v histórii, online [1.2.2011] dostupné na <http://www.pracako.sk/hospodarska-kriza/hospodarske-krizy-v-historii/>
19. Najväčšie ekonomické krízy storočia, online [1.2.2011] dostupné na <http://www.sevis.sk/blog/najvacsie-ekonomicke-krizy-storocia/>
20. Výberový prehľad finančných kríz vo svete, online [1.2.2011] dostupné na <http://openiazoch.zoznam.sk/info/zpravy/zprava.asp?NewsID=65660>
21. Nedôvera na úverovom trhu pretrváva, online [3.4.2011] dostupné na <http://www.trimbroker.com/article/o-nas/archiv/archiv-trim/trhove-komentare/komentar-nedovera-na-uverovom-trhu-pretrvava>

22. EBC moves to help bank ing sector, online [3.4.2011] dostupné na
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/6938425.stm>
23. Timeline: Credit crunch to downturn, online [3.4.2011] dostupné na
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/7521250.stm>
24. Rescue for troubled Wall St bank, online [3.4.2011] dostupné na
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/7299938.stm>
25. TED-spread, online [10.4.2011] dostupné na
http://en.wikipedia.org/wiki/TED_spread

Zoznam skratiek

a pod.	-	a podobne
atd	-	a tak ďalej
napr.	-	napríklad
tj.	-	to je
resp.	-	respektíve
ECB	-	Európska Centrálna Banka
MMF	-	Medzinárodný Menový Fond
NBS	-	Národná Banka Slovenska
EU	-	Európska Únia
FED	-	Federal Reserve System

Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce

Prohlašuji, že

- byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo,
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně ke své vnitřní potřebě bakalářskou práci užít (§ 35 odst. 3),
- souhlasím s tím, že jeden výtisk bakalářské práce bude uložen v Ústřední knihovně VŠB-TUO k prezenčnímu nahlédnutí a jeden výtisk bude uložen u vedoucího bakalářské práce. Souhlasím s tím, že údaje o bakalářské práci, obsažené v Záznamu o závěrečné práci, umístěném v příloze mé bakalářské práce, budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO,
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona,
- bylo sjednáno, že užít své dílo – bakalářskou práci nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne

.....

Jana Koňuchová

Adresa trvalého pobytu studenta:

Klubina 101, 02304 Stará Bystrica